

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

Компетентнісний підхід Нової Української Школи і музейна педагогіка в інноваційному освітньому просторі (на прикладі роботи Івано-Франківського краєзнавчого музею)

Виконав: студент II курсу,
групи СОІм-2з
напряму підготовки (спеціальності)
014 Середня освіта (Історія)

Куриляк Іванна Михайлівна

Керівник: кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
і методики викладання історії

Королько Андрій Зіновійович

Рецензент: кандидат історичних наук,
асистент кафедри історії України
і методики викладання історії

Паска Богдан Валерійович

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Джерела та історіографія проблеми	7
РОЗДІЛ 2. Віхи розвитку та структура музейного закладу	16
2.1. Передумови та етапи діяльності Івано-Франківського краєзнавчого музею	16
2.2. Експозиції музейного закладу.....	27
2.3. Пошуково-збиральницька, науково-дослідна, громадська та екскурсійна робота	39
РОЗДІЛ 3. Освітньо – дидактичний потенціал Івано – Франківського краєзнавчого музею	48
3.1. Співпраця музею з освітніми закладами Івано-Франківська	48
3.2. Відділ історії ІФКМ як платформа для навчальної та науково-дослідної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти	61
РОЗДІЛ 4. Використання компетентностей Нової Української Школи у роботі музею	71
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах реформування української освіти виникає потреба у нових підходах організації і змісту навчально-виховної діяльності. Інновації у сфері освіти повинні бути спрямовані на формування всесторонньо розвиненої особистості наділеної компетенціями. Потрібно виділити серед освітніх інновацій один із прогресивних напрямів педагогіки – музейну педагогіку. Саме вона допомагає у формуванні патріотичних якостей дитини шляхом залучення учнівської молоді до науково-дослідної роботи засобами музейної експозиції, розвиток творчих умінь, формування навичок критичного мислення тощо.

Івано-Франкіський краєзнавчий музей на сьогодні позиціонує себе як культурно-освітній заклад, який своєю діяльністю може сміло виконувати вимоги навчально-освітніх програм закладів загальної середньої освіти і закладів позашкільної освіти. Фонди музею налічують близько 160 тис. одиниць. Експозиція закладу знайомить відвідувачів з прекрасною природою Прикарпатського краю, історією міста від найдавніших часів до сьогодення, з предметами побуту, народними промислами та відомими майстрами вишивки, ткацтва, столярства, ковальства тощо. Також неможливо оминати цінність відділу іконографії, який діє завдяки міжнародній програмі «Врятуймо скарби разом!».

Важливим є те, що краєзнавчий музей виступає базою для початку науково-дослідної роботи школярів, студентів, педагогів, краєзнавців. Завдяки роботі науково-освітнього відділу музей 2–3 рази на рік проводить наукові конференції, випускає свій часопис «Наукові записки».

Завітавши до м. Івано-Франківська, неможливо не відвідати найвищу споруду міста – Ратушу, саме вона слугує приміщенням для музейного закладу. А сам музей дозволить відчувати дух певної епохи, ознайомитися з прекрасною культурою чотирьох історико-етнографічних районів Прикарпаття: Покуття,

Гуцульщини, Бойківщини та Опілля, природними надбаннями краю та цінностями сакрального мистецтва.

Об'єктом дипломної роботи є Івано-Франківський краєзнавчий музей, його історія, сучасний стан, а також перспективи розвитку та його зв'язок із музейною педагогікою.

Предметом дипломної роботи виступають закономірності функціонування, комплектації фондів, експозиційна, науково-дослідна, науково-освітня, виховна і промоційно-іміджева робота краєзнавчого музею.

Мета дипломної роботи полягає в комплексному вивченні та систематизації матеріалу з вивчення діяльності Івано-Франківського краєзнавчого музею та використання досвіду його роботи в організації навчально-виховного процесу у закладах загальної середньої освіти, закладах позашкільної освіти та закладах вищої освіти.

Виходячи з поставленої мети авторкою дипломної роботи визначено наступні **завдання**:

- проаналізувати джерельну базу та історіографію наукового дослідження;
- висвітлити віхи розвитку та структуру музейного закладу;
- дослідити освітньо-дидактичний потенціал Івано-Франківського краєзнавчого музею;
- показати використання компетентностей Нової української школи у роботі краєзнавчого музею.

Хронологічні рамки дипломної роботи окреслені другою чвертю XIX – першою чвертю XXI ст. Нижня межа дослідження – 1879 р. – обумовлена організацією проведення у м. Станиславів (нині м. Івано-Франківськ) першої промислової виставки, яку організувала філія «Товариства ім. Качковського». Власне, ця подія стала своєрідним відліком творення музейництва у цьому місті. Верхня межа – 2021 р. – сучасний стан та перспективи розвитку Івано-Франківського краєзнавчого музею.

Територіальні межі дипломної роботи охоплюють м. Івано-Франківськ, де знаходиться головна музейна інституція не тільки обласного центру, але й Прикарпаття, – Івано-Франківський краєзнавчий музей.

Методологічна основа дипломної роботи формується на основі застосування принципів науковості та історизму, сходження від абстрактного до конкретного, термінологічний, системний, когнітивний (пізнавальний), що допомогли проаналізувати події і процеси проблеми, яка досліджується. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи аналізу й синтезу, індукції і дедукції, актуалізації, історіографічного аналізу і синтезу, проблемно-хронологічний, біографічний, аналітичний, статистичний, діахронний.

Наукова новизна наукової роботи отриманих результатів дипломної роботи полягає у постановці, узагальненні та аналізі проблеми дослідження.

У роботі:

уперше:

- на основі вивчених наукових праць зроблено спробу узагальнення та систематизації діяльності Івано-Франківського краєзнавчого музею;
- детально висвітлено співпрацю музею з освітніми закладами регіону;
- описано освітній потенціал краєзнавчого музею;

удосконалено:

- тезу про різновекторну пошуково-збиральницьку, науково-дослідну, громадську та екскурсійну роботу музею;
- відомості щодо виховання молодого покоління засобами музейної педагогіки;

отримали подальший розвиток:

- вивчення фондів та експозиційної діяльності Івано-Франківського краєзнавчого музею як своєрідної творчої музейно-краєзнавчої лабораторії;
- дослідження нових форм, методів та принципів роботи цього закладу в освітньому музейному середовищі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали досліджуваної проблеми можуть бути використані у науково-

дослідницькій (при підготовці історичних, краєзнавчих, музеєзнавчих праць), навчальній (для підготовки монографічних видань, шкільних підручників, навчально-методичних посібників), державній (для використання органами державної влади управління та місцевого самоврядування при вирішенні питань формування та реалізації проєктів у сфері шкільної та позашкільної освіти), громадській (для проведення круглих столів з питань розвитку шкільного краєзнавства, музейної справи, організації позакласної гурткової роботи зі школярами та розвитку нового освітнього простору) роботи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломної роботи апробовано на щорічній звітно-науковій конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів і студентів ДВНЗ «Прикарпатський національний університету імені Василя Стефаника» (2020 р.), а також на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти: проблеми і перспективи» (м. Івано-Франківськ, 22 квітня 2021 р.) і науково – практичній конференції «Музей сьогодні: аспекти діяльності» (24 травня 2021 р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлені в двох наукових публікаціях «Івано-Франківський краєзнавчий музей як платформа краєзнавчих досліджень школярів закладів загальної середньої освіти», «Івано-Франківський краєзнавчий музей як платформа науково-дослідної роботи учнів загальноосвітніх навчальних закладів регіону» (у друці).

Структура та обсяг дипломної роботи зумовлені її метою та завданнями. Робота побудована за хронологічним принципом і складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків (13 найменувань). Основний обсяг викладений на 84 сторінках, загальний обсяг 110 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

Джерела та історіографія проблеми

Об'єктивне висвітлення теми дипломної роботи вимагає залучення широкого кола архівних і опублікованих джерел різних за походженням, інформаційним потенціалом, достовірністю та повнотою. Потрібно завжди тримати в полі зору базові аспекти проблеми яку розробляє дослідник, оскільки саме аргументація джерельним матеріалом дає змогу ствердити, спростувати або уточнити ті чи інші усталені в науці тези попередніх студій, запропонувати нові підходи до її вивчення, показати ще не з'ясовані або не описані дотепер у наукових працях ті чи інші сторони проблеми дослідження.

Джерельна база дипломної роботи є невеликою і її умовно поділено на чотири основні групи: 1) матеріали газетної періодики (періодична); 2) спогади; 3) нормативно-правові документи; 4) поточна документація музейного закладу.

Важливим джерелом для вивчення початку музейної справи на Прикарпатті є матеріали виставки 1879 р., які були опубліковані на сторінках часопису «Господар и Промышленник». Вона відбулася в місті Станіславові та стала початком музейництва краю [2, с. 41–42]. Газетні свідчення цього часопису дають змогу дізнатися про успішність цієї виставки та її учасників. Зокрема, згадуються народні майстри Гуцульщини, Покуття та Бойківщини такі як Юрій Шкрібляк, Іван Антонюк, хлопці із м. Самбора та невідомі автори цінних столярських та різьбярських виробів. Також треба відмітити детальний опис виробів народних майстрів, наприклад боклажок Ю. Шкрібляка («пишно декорований, по обидві сторони в центрі зображені трьохкамерні хрести викладені цятками»). Таким чином, можна образно уявити виріб відомого гуцульського майстра та відзначити високу майстерність автора [2, с. 42].

Необхідно виокремити статтю, опубліковану у часописі «Школа промислова у Станіславові» в кінці XIX ст., яка інформувала читачів про промислове освітнє середовище, звідки вийшли народні майстри Прикарпатського краю. Її відвідували ковалі, шевці, кравці та столяри. Саме

вихідці цієї школи пізніше представлять свої роботи на промислових виставках на території Західної України [3, с.10].

В Івано-Франківському краєзнавчому музеї зберігається записка-спогад Олександра Колодія – випускника школи столярства у м. Станіславіві. Мова йде про те, що у 1891 р. учні школи представили свої вироби на крайовій виставці промислових шкіл у м. Львові та були відзначені за старанно виконані зразки віконних рам, точіння балясин, виготовлення шаф та столів. Отже, майстри Прикарпаття зарекомендували себе з найкращої сторони і тим самим прославили свою школу та край [1].

Цінним нормативно-правовим документом, в якому розповідається про відкриття обласного історичного музею ім. 17 вересня (попередник Івано-Франківського краєзнавчого музею) в місті Станіславіві є «Постанова Тимчасового управління Станіславської області від 2 листопада та 1 грудня 1939 року». У ній міститься інформація про те, що вказаний музей створений на базі Покутського музею та музею Гуцульщини у с. Жаб'юму (нині смт Верховина Верховинського району Івано-Франківської обл.), а також завдяки приватним колекціям. Даний документ дає змогу зрозуміти про витоки становлення Івано-Франківського краєзнавчого музею. На той час обласний музей розміщувався в будинку на вулиці Галицькій, 7 і був відкритий для огляду 1 травня 1940 р. Він складався з розділів: історії, народної творчості, природи та книгозбірні [6].

Внутрішня документація музею представлена робочими звітами, буклетами, внутрішніми опитуваннями, журналами обліку виставок, відвідувачів, екскурсій тощо.

Буклети та путівники допомагають довідково ознайомитися з Івано-Франківським краєзнавчим музеєм, дізнатися про напрямки та графік його роботи [70, с. 3–57; 71].

Щорічні звіти директорів закладу дають широке бачення роботи експозиційних відділів, простежують зміни, нововведення в музейному закладі, розкривають суть фондової, науково-дослідної, науково-методичної, науково-

освітньої діяльності. Облікові журнали екскурсій чи виставок дають змогу простежити тематику заходів та можливість прив'язати їх до певної теми у навчальних програмах освітніх закладів [10; 11].

Таким чином, завдяки цим поодиноким виявленим джерелам можемо дізнатися про становлення музейної справи у м. Станіславові і на Прикарпатті в австрійський час, ознайомитися з першими виставками у цьому місті, простежити витoki майстерності народних умільців краю та дізнатися про історію створення обласного історичного музею імені 17 вересня, а також фіксувати діяльність музейного закладу на сучасному етапі.

Історіографію досліджуваної теми окреслено за проблемним принципом і поділено такі групи: 1) нормативно-правові документи, які регулюють роботу музейного закладу; 2) публікації про літопис Івано-Франківського краєзнавчого музею та його експозиційну, фондову, науково-дослідну діяльність; 3) доробок дослідників, присвячений проблемі співпраці музейних установ, зокрема й Івано-Франківського краєзнавчого музею, з освітніми закладами.

Насамперед необхідно наголосити, що Закон України «Про музеї і музейну справу» регулює суспільні відносини у сфері музейної справи, визначає правові, економічні, соціальні засади створення і діяльності музеїв України та особливості наукового формування, вивчення, обліку, зберігання, охорони і використання Музейного фонду України та його правовий статус. Даний документ дає зрозуміти що таке музей та основні принципи його роботи [7, с. 191].

Для розкриття питання про компетентнісний підхід у роботі ІФКМ допомагають два важливі документи, це: Закон України «Про освіту» 2017 р. та Концепція Нової української школи, прийнята у 2016 р. Зазначені державні документи розкривають суть реформ та концептуальні засади нової освіти, за якими має працювати не тільки школа, а й музейний заклад, який позиціонує себе як нове освітнє середовище [5; 6, с. 1–40].

Наукові та історико-краєзнавчі розвідки про Івано-Франківський краєзнавчий музей представлені працями відомих науковців, краєзнавців,

музеєологів, мистецтвознавців, педагогів, в яких розкривається історія заснування музею, етапи його діяльності, педагогічний потенціал закладу та співпрацю музею з освітніми закладами регіону, а також процес формування ключових компетентностей у стінах закладу засобами музейної педагогіки.

Важливою працею для дослідження історії Івано-Франківського краєзнавчого музею є «Вступне слово до читача» М. Паньківа (1940–2021) – довголітнього директора культурно-просвітницького закладу, опубліковані у першому випуску «Наукових записок Івано-Франківського краєзнавчого музею» в 1993 р. Автор зосереджує увагу на характеристиці діяльності відділів музею, формуванню експозиційної і фондової роботи та перспективі розвитку закладу [41, с. 3–9].

В іншій публікації «Намітки з історії Івано-Франківського краєзнавчого музею» Михайло Паньків подав чітку характеристику структури музейної справи та діяльності музейних закладів на Прикарпатті. Автор знайомить читачів: з першими промисловими виставками другої половини ХІХ ст., які стали предтечею для кристалізації музейної справи на території краю; з відкриттям Покутського музею у м. Станіславіві в 1928 р.; з історією становлення обласного історичного музею ім. 17 вересня, створеного у м. Станіславі з приходом радянської влади в 1939 р. Михайло Паньків подав цікаві відомості про директорів музею за період 1940–1985 рр. Автор навів статистичні дані про роботу музейного закладу, фокусуючи увагу на кількості експонатів, проведенні екскурсій та чисельності відвідувачів, що засвідчує про популярність музею [42, с. 223-231].

Оригінальною за своєю змістовою наповненістю є стаття Михайла Паньківа «Покутський музей в Станіславі (1928–1939 роки)», де подано віхи історії цього музейного закладу, який був попередником Івано-Франківського краєзнавчого музею. Автор описав передумови і причини створення Покутського музею, вказав на ініціаторів його відкриття музею, охарактеризував експозиційну діяльність та комплектування фондів у досліджуваний період. Михайло Паньків наприкінці публікації закликав всіх

читачів надати будь-які нові свідчення про Покутський музей, оскільки дана проблема в повній мірі не досліджена [43, с. 240–242].

Експозиційна діяльність закладу детально висвітлена у статті «Експозиційна діяльність у Івано-Франківському краєзнавчому музеї» молодого івано-франківського дослідника І.Ю. Данилюка. Автор знайомить читачів з чотирма експозиційними відділами музею та їхнім наповненням. Згадуються найцінніші джерела пізнання минулого Прикарпаття [16, с. 97–104].

Необхідно виокремити низку публікацій авторів про експозиційну діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею: радянського вченого В. Кропоткіна про скарб срібних речей VII ст., виявлені у с. Кринос Галицького району та які зберігаються у музейному закладі [31, с. 66 – 71]; науковця-археолога Богдана Томенчука про некрополі долітописного князю Галича [50, с. 3 – 15]; музейної працівниці цього закладу Ольги Коретчук про сакральну колекцію періоду Галицько-Волинського князівства [28, с. 51 – 59]; іншої музейної працівниці Уляни Головчанської про висвітлення історії Стародавнього Галича в експозиції музею [55, с. 31 – 34]; науковця Тараса Маланюка про природно-заповідний фонд Івано-Франківської області, експозиційно частина якої зберігається у музеї [33, с. 21 – 24]; мисткині Надії Савчук про народну вишивку Покуття, частина якої експонується в музеї [49, с. 98 – 112]. Завдяки цим працям можна докладно ознайомитися з експозицією музею та шляхами їх надходження у фонди закладу.

Ще одна група історіографічних джерел, яка була корисною для написання дипломної роботи, присвячена проблемі співпраці музейних установ з освітніми закладами, можливості проведення уроків історії та позакласних гурткових і факультативних занять в стінах музею та формування ключових компетентностей. Ґрунтовною є стаття С.І. Дзюбак «Музейні уроки та музейна методична робота учнів, як інноваційна методика навчально-виховного процесу на уроках історії». Використовуючи досвід вчителів-музеезнавців та спираючись на власну багаторічну працю в цій галузі, авторка узагальнює значення музейної педагогіки в цілому, і музейних уроків та музейної

методичної роботи зокрема, для патріотичного виховання підростаючого покоління [22].

Педагог за фахом І. Каменюк у статті «Використання матеріалів музеїв у практиці викладання історії в школі» зосереджує увагу на використанні краєзнавчого матеріалу на уроках історії, доводячи, що експозиції музею об'єднують різні за змістом матеріали в єдиний тематичний і наочний комплекс, який забезпечує цілісне сприйняття закладеної в них інформації [25].

Про освітню діяльність музеїв корисною стала праця О.В. Караманова «Музей-школа-університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному «суспільстві знань». Підсумовуючи своє дослідження, автор робить висновки, що музейна педагогіка в сучасному «суспільстві знань» у контексті взаємодії зі школою та університетом має певні особливості. Серед ключових виокремлює такі: створення нового середовища навчання; показує перспективи для реалізації продуктивних методів викладання; виступає важливим засобом для розвитку толерантності й поваги до інших культур; презентує ефективну взаємодію між академічною та неформальною освітою; сприяє демократичному розвитку громадянського суспільства [26, с. 44 – 50].

Г. Маслай та Н. Ясінська у статті «Роль музейної педагогіки в освітньому процесі» зосереджують увагу на потребі в сьогodнішній освіті музейної педагогіки. Дослідниці наголошують, що музейна педагогіка вирішує проблеми формування особистості, а саме: залучення учнівської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвиток їхніх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення [35, с. 68 – 70].

Вчитель історії Гайворонської ЗОШ І–ІІІ ступенів м. Гайворон Кіровоградської області Н. Маєвська у праці «Формування громадянської компетентності учнів на уроках історії» обґрунтувала шляхи формування однієї з найважливіших компетентностей. Також зазначила, що відвідування

музейних виставок, експозиції, дає відчутти дух епохи, перейняти суспільні і громадянські цінності [57].

Співробітниця Івано-Франківського краєзнавчого музею Надія Рега у праці «Музей і відвідувач» описує суть, методи і перспективи співпраці музею з учнями різної вікової категорії. Мова йде про підлаштування експозиції музею до навчальних програм закладів загальної середньої освіти і закладів позашкільної освіти, задля можливості проведення уроків у стінах музейного закладу [46, с. 99–104].

В іншій своїй публікації «Експозиція Івано-Франківського Краєзнавчого музею як джерело вивчення повсякденного життя міста Станіславова кінця XIX – початку XX ст.» Н. Рега показує один з варіантів вивчення повсякденного життя рідного краю у 9 класі за допомогою експозиції відділу історії кінця XIX – початку XX ст. Наголошується на тому, що навчальний матеріал можна цікаво подати у стінах музею, підготувати цікаві факти про рідний край, або підготуватися до практичної роботи тощо [47, с. 162–165].

Наукова співробітниця Івано-Франківського краєзнавчого музею В. Паніотова В. у статті «Інтерактивні форми взаємодії з відвідувачем як сучасні тенденції розвитку музею» допомогла розкрити суть нових, сучасних форм взаємодії музейного закладу та відвідувачів. Авторка зазначила, що сучасність вимагає від музеїв інновацій та нових форм роботи. В. Паніотова запропонувала нові проєкти, за якими музей працює вже сьогодні [45, с. 95–99].

Вчений секретар Івано-Франківського краєзнавчого музею Ганна Кравець у статті «Сучасні методи популяризації наукової та освітньої роботи в музейному просторі» демонструє значущість музеїв сьогодні. Зазначає, що музейні заклади стають культурними центрами, які об'єднують школярів, студентів, науковців, краєзнавців, письменників тощо та виступають закладом для проведення низки цікавих культурних міжнародних фестивалів. Авторка знайомить читачів з нестандартними для музейних закладів новаторськими проєктами, які реалізуються саме в Івано-Франківському краєзнавчому музеї, – «Ніч в музеї», «Селфі в музеї», «Показ мод» тощо [32, с. 201–208].

Наукова співробітниця Івано-Франківського краєзнавчого музею Ганна Матійців у публікації «Відділ природи – важливе джерело формування екологічної культури молодших школярів» висвітлює педагогічний потенціал цього відділу музейного закладу. Музейна працівниця запропонувала теми уроків для дітей молодшого шкільного віку з навчальних предметів «Я і Україна», «Я досліджую світ» та детально описує завдання, які учні можуть виконати в музеї. Таким чином, Івано-Франківський музей прищеплює екологічні цінності для підростаючого покоління [34, с. 145-149].

Важливими джерелами для вивчення питання про співробітництво Івано-Франківського краєзнавчого музею з освітніми закладами регіону є проведення на базі музейного закладу низки всеукраїнських і регіональних науково-практичних і науково-теоретичних конференцій. Результатом проведення цих наукових форумів є їхня публікація матеріалів. Серед них треба відзначити: «Культура і побут населення Прикарпаття» (2016 р.) [56], «Прикарпаття в роки першої Світової війни (1914–1918)» (2015 р.) [60], «Пам'ятки Прикарпаття: стан збереження та популяризація» (2017 р.) [61], «Традиційна культура Західного регіону в контексті культурної політики України: сучасний стан, проблеми, перспективи» (2019 р.) [63], «Християнство – духовна основа українського народу (до 1030-річчя хрещення України-Руси)» (2018 р.) [64], «Музей сьогодні: аспекти діяльності» (2021) та ін. Матеріали конференцій дають змогу дізнатися про учасників, оскільки ними можуть бути студенти, вчителі, викладачі, науковці тощо. Таким чином, дані відомості допомагають зробити висновок, що музей являється базою для початку чи продовження науково-дослідної роботи.

Щоденну роботу музею можна простежити завдяки Фейсбук-сторінці Івано-Франківського краєзнавчого музею, яку ведуть наукові співробітники закладу. Ця сторінка створена для популяризації музею в мережі Інтернет та інформування громадськості про роботу музейного закладу. Дана сторінка допомогла розкрити проблему взаємодії музею та школярів, ознайомитися із заходами, виставками з безпосередньою участю у них учнівської молоді [73].

Успішно функціонує і офіційний сайт Івано-Франківського краєзнавчого музею (<https://www.ifkm.if.ua>). Він є важливим джерелом для вивчення історії створення музею, експозиційної, фондової, методичної, науково-освітньої діяльності, у відповідних рубриках і підрубриках сайту відображено важливі заходи, проєкти чи культурні заходи, презентовано видавничу діяльність [67].

Для доведення тези про формування патріотичного виховання у стінах музею, прищепленню ключових компетенцій завдяки експозиційній і виставковій діяльності на основі тем про національно-визвольну боротьбу українського народу, використано підручники з історії України, календарно-тематичне планування, навчальну програму з історії для 5-11 класів та матеріали виставок і експозицію музею. Завдяки порівнянню цих матеріалів навчально-методичного корпусу джерел з напрацюваннями співробітників Івано-Франківського краєзнавчого музею можна з впевненістю сказати, що музейний заклад завдяки своїй науково-освітній роботі може успішно реалізовувати компетенції, які корелюються з компетентностями Нової Української Школи та завданнями навчальних програм закладів загальної середньої освіти [75; 76; 77; 78; 79; 84].

Аналіз праць з досліджуваної проблеми дозволив в повній мірі розкрити ступінь її наукової розробки. Але вивчення питання співпраці Івано-Франківського краєзнавчого музею з освітніми закладами та дидактично-освітнього потенціалу музейного закладу розкриті не достатньо і вимагають ґрунтовних праць з даної теми. Основу джерельної бази роботи становлять нормативно-правові документи, газетна періодика австрійської доби, спогади та поточна документація Івано-Франківського краєзнавчого музею. Комплексне використання різних груп джерел на основі їх критичного аналізу сприяло об'єктивному висвітленню теми дослідження.

РОЗДІЛ 2.

Віхи розвитку та структура музейного закладу

2.1. Передумови та етапи діяльності Івано-Франківського краєзнавчого музею

Івано-Франківськ, незважаючи на чужоземне панування протягом віків, був важливим осередком українського організованого громадського життя. Він був центром Греко-католицької єпархії, тут працювали українські навчальні заклади, національні осередки – українські громадсько-суспільні, та культурно-освітні товариства, які змогли підтримувати мистецтво свого краю [18].

Зараз місто є культурним центром Прикарпаття. Тут жило багато відомих людей, творили свої шедеври відомі скульптори, архітектори, музиканти та письменники. Неможливо не згадати Великого Каменяря, чие ім'я носить місто – Івана Франка, який неодноразово тут побував, мав добрих друзів, читав і писав свої твори [24, с.12-13].

Івано-Франківськ – це місто, яке відоме своїм самобутнім і неповторним колоритом традицій у мистецтві та культурі. Привабливості місту надає феноменальне поєднання кількостолітньої урбаністичної культури, збережених традицій і динаміки в пошуках новітніх форм. Музеї, галереї цікаві багатими колекціями як народного мистецтва, так і новітніми експозиціями [70].

Знайомство з м. Івано-Франківськом найчастіше відбувається з його центральної частини, де увагу гостей привертає одна з найвеличніших споруд міста – Ратуша, у якій розміщується Івано-Франківський краєзнавчий музей. Він є, так би мовити, прологом перед знайомством з містом та областю загалом. Саме тут можна дізнатись про те, чим цікавий, багатий та гордий Прикарпатський край [71].

Початок музейної справи на Прикарпатті сягає другої половини XIX ст. Саме тоді по всій території Галичини під впливом краєзнавчого руху, який проходив в Західній Європі організовувались історико-етнографічні та господарські виставки. Таку виставку було проведено і на території краю, яку

організувала філія «Товариства ім. Качковського» у 1879 р., в м. Станіславів. На ній презентовано ткацькі вироби, вишивку, роботи гончарів Покуття і Гуцульщини, вироби коломийської школи, а також дерев'яні вироби [42, с. 223-231].

Відомими авторами різьбярських і різьбярсько-токарських виробів були Юрій Шкрібляк з с. Яворів Косівського повіту та Іван Антонюк з с. Маріямпіль Станіславівського повіту. Особливу увагу привертають вироби генія різьбярства Юрія Шкрібляка, а саме: боклажка, скринька і барильце. Ці вироби засвідчують великий дар автора в різьбярстві, токарстві та оздобі металевими цвяшками і обручем [2, с. 41].

Іван Антонюк презентував різьблений ручний трираменний хрест, на якому крім вирізьблених в дереві з двох сторін трираменних хрестів, містяться надписи і дата (1879) [2, с. 42].

На виставці 1879 р. у м. Станіславові експонувалися також дерев'яні вироби молодих учнів Николи Лашкевича з м. Самбора. Це були рамки, підставки для годинників, коробочки і мисочки, вироблені у вигляді яворових листочків [39, с. 141].

Згодом подібні виставки були організовані і в інших містах краю, і дали поштовх до створення музеїв на Галичині. [41, с.3]

Першою музейною збіркою у Станіславі стала музейна збірка та бібліотека духовної семінарії, яка була створена з ініціативи та за сприянням митрополита Андрея Шептицького у 1899-1901 рр. Дана збірка складалася з виробів, які належали учням Деревообробної школи міста Станіслава, яка була заснована у 1883 році. У навчальному закладі здобували такі спеціальності: ковальство, шевство, кравецтво, столярство. Учні школи представляли свої роботи на господарсько-промислових виставках у місті Львові (1892 р.), де представили ідеально виконані віконні рами, точеними балясинами, столами та шафами [1; 4, с. 68].

Треба згадати і про Крайову виставку у 1904 року у місті Станіславі, на якій експонувалися вироби найкращих учнів столярської школи. Серед відомих

виробів згадуються меблевий гарнітур, який був виконаний у народницькому стилі. До його складу входили стіл і стільці, сервант та креденс (шафа, для зберігання столового посуду, столової білизни, закусок, напоїв) [4, с. 69 – 70.]

У 1920–1930-х рр. музейна справа дещо поживалася. Так у 1928 р. було створено декілька нових регіональних музеїв у м. Станиславові. В той час коштів на утримання музейних закладів було дуже мало, більшість з них утримувалися завдяки зусиллям окремих людей та громадських організацій і була далекою від належного кваліфікованого рівня. Слід відзначити, що музеї в м. Станиславові і с. Жаб'юму (нині смт Верховина Верховинського району Івано-Франківської обл.) створили представники польської інтелігенції, яка експонувала українські (гуцульські) пам'ятки як польські. Багато експонатів вивозилися за кордон. Чимало цінних пам'яток матеріальної культури гуцулів зберігалося у приватних колекціях Гільовського в м. Яремчі, у Товаристві приятелів Гуцульщини у м. Косові та інших населених пунктах краю. Таким чином, стан музейних справ на Станиславівщині до 1939 р. визначався чотирма музеями (музей Гуцульщини у Коломиї, Покутський музей, музей Гуцульщини у селищі Жаб'є (сьогодні – Верховина), регіональний музей у Рогатині), в яких зберігалося 16 тис. експонатів, і 6 музейних приватних збірок, які налічували 5,5 тис. експонатів. [42, с. 223]

Попередником Івано-Франківського краєзнавчого музею був Покутський музей. Починаючи з 1928 р. при Воєводській регіональній комісії, за ініціативи Чеслава Хованця, станиславівського історіографа, була створена музейна комісія, а також культурно-просвітня секція, які мали на меті створення Покутського музею. Головними цілями музею були збір та експонування різних пам'яток, пов'язаних з природою, побутом, історією та традиціями історико-етнографічного району – Покуття, та всієї Станиславівщини [66]

Перша виставка була організована в музейних кімнатах у грудні 1928 р., присвячена історії міста. Експонати для неї передали місцеві костели, а також приватні колекціонери та польський музей м. Львова. Мета виставки – пропаганда майбутнього Покутського музею. Так назвали його організатори.

На виставці, крім експонатів, були представлені і робочі плани музею. Виставка мала успіх серед урядових кіл та польського населення Станиславівського воєводства. Вже у 1929 р. в бюджет міста було введено кошти для музею, виділено постійне приміщення (будинок по вулиці Мазепи, де містилась «Каса ощадності»; нині приміщення Ощадбанку) і затверджено першого керівника музею – «консерватора міських збірок» Богдана Януша. Архів і бібліотека музею перебували у Першій польській гімназії та магістраті. Різноманітні установи, організації, приватні особи продовжували вносити грошові пожертви або передавати окремі експонати. При музеї залишилась і частина експонатів з виставки 1928 р. Б. Януш, через кілька місяців, можливо через хворобу, звільняється з цієї посади. На його місце міська влада запросила Йосифа Грабовського [42, с. 226].

Цього ж року на кошти інтелігенції всієї Польщі розпочалась відбудова Станиславівської міської ратуші, де зараз міститься краєзнавчий музей. Міська влада постановила передати під музей приміщення ратуші після її відбудови 1932 р. Але навіть після відбудови не знайшлося в ратуші місця для музею, оскільки там розташувалися ресторани та дешеві крамнички [83].

Допомагали Чеславу Хованцю викладачі гімназії Войцех Пшедвоєвський, Максиміліан Розенбаум, Йосиф Малех та інші. Чеслав Хованець разом із запрошеним до організації Богданом Янушем розробляють його структуру, взявши за основу структуру Подільського музею у м. Тернополі.

Покутський музей мав три локації: власне музей, архів та наукова бібліотека. Збірки для бібліотеки були передані польськими емігрантами з Франції. Також вони передавали збірки карт, малюнків та рукописів для музейного архіву. У 1939 р. в музеї налічувалося майже 6 тис. експонатів, з них 80 творів живопису та графіки [54].

У перші роки роботи Покутського музею тут організовувалися різні виставки: 1928 р. – історичну, 1929 р. – станиславівських художників, 1931 р. – гаптів (шиття золотими та срібними нитками, а також вишита золотими або

срібними нитками річ) та вишивки. І лише згодом тут почала діяти постійна експозиція.[41, с. 3]

При музеї працювала фотографічна майстерня, яка зібрала близько 500 старих фотографій та кліше. Музей займався також видавничою діяльністю. За два перших роки своєї роботи він видав 5000 екземплярів «Відозви у справі спасіння здобутків культури», каталог «Виставки історичної міста Станиславова», у кількості 500 штук. Покутський музей мав намір видання серії книг «Покутська бібліотека» [54].

Музеєм опікувався Громадський комітет, а основним власником Покутського музею вважалася міська громада Станіславова. Але музей за своєю приналежністю був польським, а не українським. Історія, традиції, побут Станіславівщини тут висвітлювались як суто польські. Не зважаючи на це, цінність зібраних експонатів за час роботи музею не зменшилася і всі вони з приходом радянської влади були передані в музей ім. 17 вересня (сьогодні Івано-Франківський краєзнавчий музей).

У 1939 р. тимчасове управління м. Станіславова видає рішення про відкриття історико-краєзнавчого музею ім. 17 вересня і комплектує його з фондів Покутського музею, Жаб'ївського музею «Гуцульщина» та конфіскованих приватних колекцій. Експозиція була відкрита на вулиці Галицькій, 7 першого травня 1940 р. і складалася з трьох відділів: історичного, народного мистецтва та природничого [8]. У фондах налічувалося тоді 10 565 експонатів. При музеї працювали книгозбірня та архів. Працювали в музеї 43 працівники. До 22 червня 1941 р. тут побувало 24 тис. відвідувачів [80].

Навесні 1941 р. історико-краєзнавчий музей організував археологічні розкопки у с. Крилос Галицького району. Тоді На Юріївській горі було знайдено староруське поселення. Подальші розкопки були перервані німецько-радянською війною 1941–1945 рр.

На початку війни всі найцінніші експонати з колекцій нумізматики, народного мистецтва та архіву завантажили у вагон та вивезли на Схід СРСР. Більше про них ніхто не чув. Решта фондів залишилася. [41, с.8].

Під час німецької окупації ніхто не цікавився музеєм. Експозиція деякий час для відвідувачів була відкрита, але відвідувало її мало людей. Вкінці 1944 р. неподалік будівлі музею впала бомба і пошкодила її. На короткий час відкрився доступ до цінностей музею, саме тоді частину їх було вкрадено злодіями [66].

1 серпня 1944 р. роботу музею було відновлено та було організовано ряд науково-збиральницьких експедицій для поповнення фондів. Кількість відвідувачів поступово зростала. Згідно статистичних даних, у 1945 р. у музеї побувало 5 тис. осіб, у 1950 р. – 24 766, а в 1955 р. – 57 395 [10].

Непоправної шкоди фондам було нанесено на початку 1950-х рр. В жовтні 1952 р. керівництво Станіславського обласного управління культури, а також керівництво музею списали і знищили 2 927 експонатів, «ворожих радянській владі та матеріалістичному світогляду трудящих» [41, с. 9]. Більшість з них були унікальними пам'ятками історії та етнографії (зброя, нумізматика, художні полотна, твори декоративно-прикладного мистецтва).

Через кілька місяців стався новий дошкульний удар для роботи музею. Згідно з наказом комітету в справах мистецтв і комітету культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР від 14 березня 1953 р. до м. Києва для розподілу між іншими музеями СРСР передали близько 600 експонатів. Серед них 278 одиниць унікальної зброї різних часів і народів, твори декоративно-прикладного мистецтва, нумізматика, художні полотна. Доля цих експонатів невідома і документів куди їх відвезли не знайдено. Щодо фондів бібліотеки, то їх передали Станіславському обласному архіву, а колекцію військових шапок різних армій світу передали Станіславському обласному музично-драматичному театрові без будь-яких документів [42, с. 226].

Приміщення, в якому тоді розміщувався музей, було надто мале для нього. Тому в травні 1957 р. під музей передали міську ратушу. Приміщення ратуші

було не готове прийняти музейні експонати і тільки після ремонту 26 травня Івано-Франківськ.

За більш ніж 90-літню історію свого існування музей та його експозиція мінялася відповідно до політики Польщі, Німеччини, Радянського Союзу. У 1928 р. Покутський музей більше уваги приділяв магнатам Потоцьким, засновникам м. Станиславова, і говорилося, що Прикарпаття – це польська територія. За часів гітлерівської окупації, наголошувалось на німецькому впливі на історію, культуру, мистецтво. За радянських часів усі фонди музею не повинні були суперечити марксистсько-ленінським постулатам. Не можна оминати експозиції відділу історії радянського періоду. Чільне місце тут займали газети, книги, фотографії, грамоти, які мали свідчити про щасливі трудові будні народних мас, їхню відданість партії та державі. А національно-визвольні змагання українців висвітлювались як такі, що приречені на поразку і забуття. Отже, музей в той час був механізмом впливу на свідомість людей, сильною ідеологічною спорудою міста, яка підлаштовувалась під ту чи іншу владу [41, с. 4].

Крім постійних експозицій в музеї часто організовувалися тематичні виставки. Чимало з них було присвячено різним ювілеям СРСР, окремим партійним керівникам і діячам, компартійним з'їздам. Але були і такі виставки, які знайомили відвідувачів із найкращими зразками мистецтва, історією регіонів та народів України та, зокрема, Прикарпаття. Ці виставки підняли авторитет музею, користувалися шаленим попитом та спонукали людей повертатися сюди.

Проаналізувавши виставки 1960–1990-х рр., можна виділити найцікавіші з них: виставка китайського та індійського мистецтва у 1960-х рр., виставка японської графіки 1974 р., виставка професійного і народного мистецтва Латвії та Румунії у 1970-х рр., персональні виставки Михайла Біласа, майстрів декоративно-прикладного мистецтва, виставка українських народних інструментів 1987 р., нумізматична виставка Івано-Франківських колекціонерів 1989 р., документальна виставка до 50-річчя УПА, перша національна

філателістична виставка «Українка», численні документальні виставки з колекції історика і краєзнавця Петра Арсенича [40, с. 162-163]. Також музей почав експонувати свої колекції в різних містах України, Румунії та Російської Федерації: Києві, Львові, Тернополі, Байя-Маре, Новгороді.

Фонди музею стали основою не лише для експозицій та виставок, а й предметом дослідження науковців Прикарпаття, загалом України, Російської Федерації (СРСР), Польщі, Словаччини, Німеччини, Канади. З 1970 р. по 1980 р. музей як науковий центр організовував 3–4 наукові конференції, а працівники закладу друкують свої статті у наукових журналах, збірниках, випускають каталоги, а семеро з них захистили кандидатські дисертації.

Починаючи з 1956 р. музей співпрацював з науково-дослідними інститутами міст Львова, Києва, Санкт-Петербурга та організовує археологічні експедиції, а з 1992 р. і самостійні експедиції. Треба відзначити працівників відділу археології Бориса Василенка та Богдана Томенчука, які протягом 1987–1988 рр. виявили 1,5 тис. нових археологічних пам'яток в межиріччі Дністра і Пруту. Влітку 1990 р. було організовано етнографічну експедицію «Чумацькими шляхами». Науковці музею Олександр Шимчишин і Людмила Дмитрів підготували словники етнографічних понять Гуцульщини та Бойківщини, а словник етнографічних термінів Покуття розробив на той час директор музею Михайло Паньків [42, с. 228].

У 1993 р. готувалася нова експозиція, яка об'єктивно висвітлила історію та культуру Прикарпатського краю, замовчувані або навмисно спотворені події і факти. У її створенні музей зазнавав значних труднощів через нестачу коштів на виготовлення робочого обладнання і на художнє оформлення. Але не зважаючи на це, незалежність України пожвавила роботу музею, принесла в його діяльність впевненість, співдружність, взаємодопомогу.

Сьогодні Івано-Франківський краєзнавчий музей – це великий культурний, освітній, інформаційний і науковий центр Прикарпаття. Для огляду відвідувачів тут відкрито такі експозиційні відділи: природи, історії, археології, відділ народного мистецтва та іконографії. До не експозиційних відділів музею

належать: науково-освітній, науково-методичний, охорони пам'яток історії та культури. З 2010 р. в музеї відкрито відділ реставрації, який проводить різні профілактичні та консерваційно-реставраційні роботи з предметами музейного фонду [66].

Краєзнавчий музей знайомить відвідувачів з природою краю, флорою та фауною, кліматом, корисними копалинами, багатствами внутрішніх водоем, археологічними знахідками. Експозиція детально висвітлює історію давнього Галича та період української державності часів Галицько-Волинського князівства. Велика кількість документів та речових джерел розповідають про життя мешканців Прикарпатського краю в XV – XIX ст., та їхню боротьбу за незалежність у XX ст. Один із залів музею висвітлює історію заснування міста м. Станиславова, його побут, культуру, звичаї, традиції та господарську діяльність. Значна частина експозиції музею відведена для ознайомлення з окремими етнографічними регіонами Прикарпаття (Опілля, Бойківщина, Покуття, Гуцульщина), де можна побачити найкращі зразки одягу, предметів побуту, зразки декоративно-ужиткового мистецтва жителів цих регіонів. Неможливо оминати і колекцію ікон XVII – XX ст., яка презентує зразки народно-ремісничого малярства на західноукраїнських землях [28, с. 57].

Краєзнавчий музей здійснює методичне керівництво громадськими музеями Івано-Франківської області. Для цієї роботи у 1970-х рр. був створений науково-методичний відділ, який звіряє чисельність громадських музеїв, музейних експонатів, кількість проведених екскурсій та кількість відвідувачів, а також надає консультації і методичні поради щодо роботи музеїв. Станом на 31 грудня 2019 року Івано-Франківський краєзнавчий музей методично управляє 208 музеями, які діють на громадських засадах. У них налічуються 135 тис. експонатів. Протягом 2019 року музеї відвідали 140 тис. осіб та проведено 3500 тис. екскурсій. В цей період музейні працівники надали допомогу у відкритті Музею-резиденції родини Шухевичів у с. Тишківці Городенківського району, допомогу з питань збереження та обліку експонатів у Городенківському краєзнавчому музеї [12].

У Івано-Франківському краєзнавчому музеї на правах філіалів працюють такі музеї: Історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина» у смт Верховина Верховинського району, Криворівнянський літературно-меморіальний музей імені Івана Франка, музей Михайла Грушевського та Хата-гражда родини Харуків у с. Криворівня Верховинської селищної територіальної громади Верховинського району, Літературний музей Прикарпаття у м. Івано-Франківськ, історико-краєзнавчий музей Олекси Довбуша у смт Печеніжин Печеніжинської селищної територіальної громади Коломийського району, літературно-меморіальний музей Леся Мартовича у с. Торговиця Городенівської міської територіальної громади Коломийського району, історико-краєзнавчий музей Олександра Феданка у смт Солотвин Солотвинської селищної територіальної громади Івано-Франківського району.

Історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина», його історія сягає 1934 р., був збудований у с. Жаб'є на Галицькій Гуцульщині для наукових досліджень Карпат та історико-етнографічного району. Музейний заклад складалася з восьми кімнат, метеорологічної вежі, двох виставкових залів (природничого та етнографічного), а також лекційно-театрального залу зі сценою. Після Другої світової війни будинок, в якому був музей, було зруйновано, і тільки 31 грудня 2004 р. була відкрита перша виставка. На сьогодні тут відкрито п'ять виставкових залів, де відвідувачів знайомлять з історією, побутом, культурою, мистецтвом Гуцульщини [67].

Історія Криворівнянського літературно-меморіального музею імені Івана Франка у с. Криворівня тягнеться з 1953 р. та пов'язана з видатною людиною – Іваном Франком, який неодноразово відвідував це гуцульське село. Музей відкрито в хаті Василя Якіб'юка, де найчастіше зупинявся поет. Там є дві меморіальні кімнати, в яких І. Франко проживав зі своєю родиною. Основу експозиції становлять експонати, які свідчать про перебування поета в селі, а також інших видатних діячів мистецтва, літератури, культури с. Криворівні [68].

Передісторія появи Криворівнянського музею видатного українського історика Михайла Грушевського пов'язана з його щолітнім відпочинком у цьому гуцульському селі протягом 1907–914 рр. Тут він жив і працював, зустрічався з відомими людьми для обговорення різних наукових, літературних та громадсько-культурних проблем. В експозиції музею висвітлено життєвий і творчий шлях Михайла Грушевського, відтворено інтер'єр робочого кабінету, експонується сімейна реліквія сім'ї – крісло-гойдалка [69].

Популярним об'єктом для туристів є музей гуцульської господарки – Хата-гражда родини Харуків, побудований у 1858 р. на хуторі Заріччя с. Криворівня. Хата-Гражда – це один із типів гуцульської садиби, який був поширений у XVII – XIX ст. на Гуцульщині. Перша експозиція була відкрита у 1993 р. [67]

Літературний музей Прикарпаття у м. Івано-Франківськ було відкрито 16 травня 1986 р. В експозиції музею представлено історію розвитку писемності на Прикарпатті, твори доби Київської Русі та Галицько-Волинського князівства, Галицьке Євангеліє 1144 р., історію прикарпатських друкарень, літературний рух XIX – XX ст. та інші цінні експонати [68].

За рішенням Івано-Франківської обласної ради у 2004 р на базі громадського музею було створено історико-краєзнавчий музей Олекси Довбуша у смт Печеніжин Олекси Довбуша. Матеріали експозиції розповідають про видатного воїна, захисника місцевих жителів від польського поневолення у першій половині XVIII ст. – Олекси Довбуша (1700–1745), який очолив антифеодальну боротьбу опришків на Прикарпатті [67].

Літературно-меморіальний музей Леся Мартовича у с. Торговиця був збудований протягом вересня – грудня 1970 р. за ініціативи місцевого населення та з фінансовою допомогою місцевого колгоспу. Експозиція музею присвячена життю і творчості члена «Покутської трійці», уродженця села Торговиця – Леся Мартовича (1871–1916). Кожен відвідувач має можливість поринути в далеке минуле, зазирнути до витоків творчості видатної людини, та вшанувати його світлу пам'ять [68].

У 1964 р на громадських засадах у Солотвинській селищній раді відкрито історико-краєзнавчий музей. Сьогодні основу експозиції музею становлять колекції, зібрані вчителем-краєзнавцем Олександром Антоновичем Феданком. Це був один із перших громадських музеїв області. Тут відвідувачі мають змогу ознайомитися з природою Прикарпатського краю, історією, культурою і побутом смт Солотвина та його околиць [69].

Отже, передумови для створення краєзнавчого музею у м. Станиславів сягають ще кінця ХІХ – початку ХХ ст., коли місцеві жителі почали цікавитися своїм минулим – історією, культурою, побутом. Це стало початком нагромадження культурної спадщини, що сприяло зародженню, спочатку виставкової, а пізніше музейної справи. Першим музеєм міста став Покутський, історія якого сягає 1928 року, який своєю експозицією нагадував більше польський музей а не український. Але не зважаючи на це, цінність зібраних експонатів не втрачається. Наступником Покутського музею стає Обласний історичний музей ім. 17 вересня (1940р.). Історія якого розвивається у час Другої світової війни. А сучасний Івано-Франківський краєзнавчий музей почав свою історію у 1957 році, саме в цей час від реставрували міську Ратушу та перенесли експонати у сюди. Експозиційні відділи для відвідувачів були відкриті у 1959 році.

Івано-Франківськ – місто, в якому проживали видатні і талановиті люди, а їхня культура, звичаї, традиції – ось, що стало першими експозиціями виставок і музеїв. Люди, які проживають на Івано-Франківщині ніколи не були байдужими до свого минулого, тому місто справді є музейним центром Прикарпаття.

2.2 Експозиції музейного закладу

Музей – це культурно-освітній та науково-дослідний заклад, призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [9, с. 15].

Одним із головних напрямків роботи музею є експозиційна діяльність, яка полягає у проектуванні експозиції, монтажі та демонтажі експозиції, проведенні реекспозиції, наглядом за станом експозиції, організації тематичних виставок, веденні поточної експозиційної документації [16, с.13-17]. Інтерес до експозиційної роботи посилюється наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у зв'язку з необхідністю вивчення і збереження історико-культурної спадщини, реконструкції реальної картини життя народу, подій та процесів, які відбувалися на українських землях.

Експозиція кожного музею є основним джерелом інформації і сприйняття її відвідувачами, постає своєрідним комунікативним процесом. На одному кінці цього діалогу знаходиться музейний працівник – експозиціонер, який є автором експозиції, і який «опредметнив» інформацію, на другому – відвідувач музею, який хоче знати: «що це за річ?, яке призначення цього предмету?» [46, с. 99].

Експозиція Івано-Франківського краєзнавчого музею нерозривно пов'язана з природою, кліматом, тваринним і рослинним світом, історією, культурою Прикарпатського краю. У структурі музею працюють такі експозиційні відділи: природи, історії, іконографії та народного мистецтва.

Експозиція відділу природи складається з восьми розділів, тут подано фізико-географічну характеристику області. Івано-Франківську область було утворено 4 грудня 1939 р., її площа становить 13,9 тис. кв. км, населення у місті та селах, підпорядкованих Івано-Франківській міськраді, станом на 1 січня 2020 р. становила 263,7 тис. чол., з них 237,7 проживає в обласному центрі. До 2020 р. область поділялася на 14 адміністративних районів, нині – 62 територіальні громади та 6 адміністративних районів.

Територія Івано-Франківської області входить до двох геоструктурних одиниць: Карпатської геосинклінальної області і південно-західної окраїни Східноєвропейської платформи [67]. До складу Карпатської геосинклінальної області входять Карпатська складчаста область і Передкарпатський крайовий прогин. В межах цих областей на їхній поверхні відслонюються різні за віком породи, а саме: палеозойські, мезозойські, палеогенові, неогенові, четвертинні.

В експозиції музею представлено схематичні карти, геологічні профілі, стратиграфічні колонки, зразки різноманітних порід і мінералів різних епох, серед них можна виділити: пісковики, мергелі, вапняки, доломіти, аргіліти, алевроліти, глини, гравеліти, конгломерати [68].

В експозиції відділу природи палеонтологічна колекція налічує понад 2000 тис. одиниць. Тут можна побачити скам'янілості та відбитки різноманітних тварин, які жили в давні геологічні часи: губок, коралів, поліпів, брахіоподи, молюсків, морських їжаків та риб. Також представлено скам'янілі кістки великих ссавців: кита, мамонта, первісного зубра, носорога, гігантського оленя та інших [33, с. 21].

Показано карту корисних копалин, геологічні розрізи і структурні зрізи покладів калійних солей і нафти. У вітринах можна побачити зразки корисних копалин: залізна руда, антрацит, каїніт, карналіт, родоніт, детрит, сільвініт, калушит, фосфорит, гіпс, сірка, нафта, буре вугілля, озокерит, торф та інші. Характерна риса тектоніки складчастої області українських Карпат – покривно-лускувата будова з чітким південно-східним простяганням складок. Відповідно до трьох основних тектонічних зон області платформи, крайового прогину, складчастої зони Карпат на її території утворилося три основних типи рельєфу: рівниннопластовий на платформі, флювіальний у зоні прогину і гірський складчастий у Карпатах. Особливості рельєфу розкрито за допомогою гіпсометричної мапи і різноманітних світлин [33, с. 22].

Клімат Івано-Франківської області помірно континентальний. В експозиції представлено кліматичну карту, рози вітрів, графіки, чотири діорами: зима, весна, літо, осінь. На території області є 11 основних типів і відмін ґрунтів. На сьогоднішній день найпоширенішими є деревно-підзолисті ґрунти, вони як правило перенасичені вологою, у Карпатах ґрунти змінюються з висотою: на висоті 1550 м – бурі гірсько-лісові, на висоті більше 1550 м – гірсько-лучні. Експоновано карту ґрунтів і малюнки окремих монолітів [11].

Для Івано-Франківської області є характерною густа річкова сітка. Найбільшою річкою області є Дністер, який тече в її північній частині. Саме тут

беруть свій початок річки Прут і Черемош. В загальному кількість річок становить 132, що належать до басейнів рік Дністра і Пруту. В музеї представлена «Гідрологічна сітка річок та водойм області» та світлини озер, ставків, водоспадів, яка знайомить відвідувачів з різноманіттям водної мережі Прикарпатського краю [19].

30% території Івано-Франківської області становлять ліси і стають панівним типом рослинності. В експозиції представлені зразки стовбурів різних дерев. Є такі, які занесені до Червоної книги України: тис ягідний і карпатська кедрова сосна.

Різноманітним є і тваринний світ області, де числиться 456 видів хребетних тварин, з них 312 птахів, 66 звірів, 52 риби, 15 земноводних і 11 плазунів. В музеї експонуються опудала різних тварин, риб і птахів. Найяскравішими прикладами є такі: форель райдужна, марена, морський голубок, крячок річковий, бугай, лелека білий, нерозень, чернь морська, норець великий, шилодзьобка, галстучник, олень, кабан, вовк та інші [68].

Надзвичайно цікавою є зоологічна колекція відділу природи. Тут експонуються такі біогрупи: «Куріпки», «Рись», «Дрохви», «Хижі птахи», «Горобинні», «Дятли». На прикладі ряду курячих можна побачити статевий деморфізм. На цьому можна переконатися, оглянувши експоновані опудала самців і самок глухарів, куріпок, фазанів, тетеруків [65].

В експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею представлено рідкісне явище в природі – альбінізм, на прикладі опудала лисиці-альбіноса. Великою і різноманітною є орнітологічна колекція. Увагу привертають види, які занесені до Червоної книги України, це: чорний лелека, журавель сірий, орел беркут, орлан, гриф, глухар, пугач та інші [11].

Таким чином, відділ природи – це унікальне джерело для пізнання природи, клімату, особливостей рельєфу, видів ґрунтів, флори і фауни Прикарпатського краю.

В експозиції відділу історії розміщений розділ археології, де представлено насамперед «Виникнення життя на землі і походження людини». В розділі

«Первіснообщинний лад на території нашого краю» розповідається про найдавніше перебування людини на території області, яку відносять до кінця стародавньокам'яного віку(40–13 тис. років тому). Про це свідчать крем'яні знаряддя праці (різні скребачки, наконечники списів, ножеподібні пластини), знайдені в с. Незвиську Городенківської міської територіальної громади Коломийського району і на околицях м. Івано-Франківська [20, с. 158].

Експоновано археологічні культури кам'яної доби, доби міді, бронзи та заліза. Відвідувачі можуть ознайомитися з картою палеолітичних стоянок, фотографіями науковців біля туші волохатого носорога, знайденого в с. Старуня на Богородчанщині в 1928–1929 рр., фотографіями реконструкції пізньопалеолітичних жител, нуклеусами, знаряддями праці, картиною «Людина видобуває вогонь», зубом мамонта та іншими пам'ятками. Зразками мистецтва пізнього палеоліту є: розпис вохрою на кістках мамонта, браслети знайдені в с. Мізин Коропського району Чернігівської обл. на р. Десні, схематизовані жіночі статуетки, зображення людини, флейта знайдена в с. Молодове Сокирянського району Чернівецької обл.

У вітрині доби мезоліту представлено як розвивалися знаряддя праці, як виникла зброя дальньої дії і яка саме, які вірування були поширені, як розвивалося мистецтво. Якщо говорити про релігійні вірування, увагу привертають картини, на яких зображено три форми вірувань: тотемізм, анімізм і магія.

Землеробсько-скотарські племена трипільської культури були найдавнішими племенами доби енеоліту на території України. Залишки посуду, знарядь праці, глиняних статуєток присутні в експозиції краєзнавчого музею.

В епоху бронзи на території Прикарпаття жили племена культури шнурової кераміки, комарівської культури, культури Ноа, фракійського гальштату та інші. В ранньоримський час Прикарпатський край заселяли племена липицької і черняхівської культур. Знахідки даних культур є у вітринах музею. Також присутні пам'ятки пшеворської культури [61].

Отже, розділ археології знайомить відвідувачів з найдавнішою історією Прикарпатського краю, з особливостями перших жител, знарядь праці, витворів мистецтва та вірувань.

Відділ історії Івано-Франківського краєзнавчого музею знайомить відвідувачів насамперед з історією Галицько-Волинської держави, постатями відомих князів галицьких та історією міста Галич, яке було столицею Галицько-Волинського князівства.

Унікальною знахідкою доби Галицько-Волинської держави є кам'яний саркофаг (труна), в якому було поховано галицького князя Ярослава Осмомисла. Дану пам'ятку було знайдено у 1936 р. відомим археологом Ярославом Пастернаком, при розчищенні фундаменту однієї з найбільших сакральних споруд того часу – Успенського собору (територія сучасного с. Крилос Галицької міської територіальної громади Івано-Франківського району Івано-Франківської обл.) [50, с. 5-6].

У вітринах музею експонуються різноманітні знахідки доби Галицько-Волинської держави, а саме: бронзові іконки, хрестики – енкалпіони XII – XIII ст., фрагменти підлоги з Успенського Собору в м. Галичі, форми – тигелья для виробництва прикрас та хрестиків. Особливо цінними експонатами є частинки тканин, гаптованих золотою ниткою, та срібна гривна, яка була одним із засобів платежу у Галицько – Волинській державі [17, с. 3].

Стародавній Галич був великим торгівельним і ремісничим центром. Про це свідчать різноманітні вироби галицьких ремісників, знайдені під час археологічних розкопок. В музеї експонуються такі їхні вироби: окуття лопат, бойові сокири, серп, ніж, ножиці, наконечники стріл, підкови, пряжки шпори. До уваги відвідувачів музею – прикраси галицьких жінок XI–XII ст.: фрагменти скляних браслетів, намиста, коралі, ювелірні прикраси з бронзи і срібла, кістяні та рогові вироби. Внутрішня торгівля зростала одночасно з розвитком ремесла, їй сприяли навігація по річці Дністер та сухопутний «Галицький шлях». Найбільше торгували збіжжям, медом, воском, хутром, зброєю, жіночими прикрасами. Був зв'язок галицьких купців з арабськими країнами про це

свідчить скарб арабських монет (дирхемів), знайдений у 1948 р. в селі Крилос у глиняному глечуку [28, с.54].

У виставкових залах краєзнавчого музею можна побачити зброю Західної Європи та козацьку зброю, до прикладу шаблі, хоругви, бунчуки, атрибути гетьманської влади, козацькі люльки XVII – XVIII ст., обладунок рейтарський (Польща, XVII ст.), щит (Польща, XVII ст.), герб міста на англійському щиті середини XVIII ст., рушницю з керамічним замком (Чорногорія, кінець XVIII ст.), алебарда (Швеція, XVI ст.), арбалет (Німеччина, XVI ст.), ятаган (Туреччина, XVIII ст.), пістолет (Туреччина, кінець XVIII ст.) та інші експонати цієї доби [28, с. 57 – 58].

Окрема частина експозиції відділу історії присвячена розвитку книгодрукування в Галичині. На території Прикарпатського краю колись існували дві друкарні: Крилоська і Стратинська, які належали двом братам Федору та Гедеону Балабану. Відомий діяч освіти і культури Памво Беринда був тут і видавцем і друкарем. А у 1596 р. Гедеон Балабан перевіз до містечка Стратин друкарню Івана Федорова, пізніше її було продано до Києво-Печерської лаври, де вона стала однією з найпотужніших друкарень України. У вітринах можна побачити велику кількість стародруків. Також увагу привертає частина інтер'єру келії монаха, оскільки друкували і переписували книги церковного змісту при монастирях [83].

В одному з експозиційних залів висвітлено історію заснування міста Станиславів (Івано-Франківськ). В центрі залу розміщений макет міської фортеці середини XVIII ст., автором реконструкції є Петро Ричков. Символічним експонатом є ключ від м. Станиславова початку XIX ст., також присутні листівки із зображеннями старого міста та інші експонати.

В експозиції музею показано побут міста Станиславова кінця XIX – початку XX ст., представлено речі щоденного вжитку міщан. Відвідувачі музею мають можливість ознайомитися з найкращими експонатами стилю сецесії (стиль життя), які відтворюють повсякденний побут пересічного жителя міста Станиславів кінця XIX – початку XX ст., а саме: меблі (креденси, фотелі,

стілці, столи, накладики), годинники, столовий посуд, посуд для кави, інтер'єрні предмети, жіночі аксесуари, фотографії та листівки [47, с.163-164].

Тогочасний м. Станіславів мав магдебурзьке право й інші привілеї, які дали поштовх активному розвитку ремесла і торгівлі. У місті почали створюватись нові ремісничі цехи, виникали нові галузі виробництва. Цікавим для огляду є рекламна продукція цукерні Володимира Скрута та різні форми для виготовлення шоколадних цукерок, які мали вигляд ножиць, лампочок, топірців. Відомо, що цукерня працювала в 1830-х рр. [24, с. 121]

В окремій експозиції репрезентовано тему «Рух опришків». У вітринах можна побачити зброю опришків: австрійські і гуцульські пістолі, гуцульську рушницю; прикраси опришків, тобівку (сумку), черес (пояс) та фотокопія зізнання Степана Дзвінчука в убивстві Олекси Довбуша у середині XVIII ст. [83].

В наступних експозиційних залах представлені документи та речі з фондів музею, які характеризують соціально-економічне становище краю кінця XVIII – початку XX ст. – часів панування Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії, Першої світової війни, діяльності Західно-Української Народної Республіки. Цінними експонатами цього періоду є залишки зброї, військових нагород, патрони, які випускали в період Першої світової війни у підавстрійській Галичині. Збереглася велика кількість гасових ламп того часу, а також колекція гудзиків до різноманітного одягу – як чоловічого, так і жіночого. Цінними є видання газетної періодики доби ЗУНР: «Покутський вісник», «Січковий голос», «Республіканець», «Вісник», «Република», в яких йдеться про стан національно-визвольних змагань галицьких українців 1918–1919 рр. [67].

Ціково висвітлено тему «Прикарпаття в Другій світовій війні». Експозиція музею знайомить відвідувачів з нагородною зброєю, документами і спогадами учасників війни, які проживали в місті і його околицях. Цікавими є фотографії, зроблені українськими військовими під час війни на Станіславщині. Збереглася німецька пропагандистська література, оголошення і плакати [30].

Цікава для відвідувачів є тема національно-визвольної боротьби на Прикарпатті. Тут представлені розсекречені архівні документи, плакати, агітаційні та пропагандистські брошури ОУН і УПА у період їхньої діяльності на Станіславщині. Документація висвітлює діяльність оунівців у Галицькому, Коломийському та Калуському районах. Цінною знахідкою того періоду, яка експонується в музеї, є форма та зброя воїна ОУН [67].

Сучасні події на Сході України не оминули експозиції краєзнавчого музею. У вітринах експонуються листівки-побажання воїнам АТО/ООС, написані учнями шкіл м. Івано-Франківська, численні фотографії та малюнки присвячені Небесній Сотні та воїнам-захисникам.

Відділ історії Івано-Франківського краєзнавчого музею знайомить відвідувачів з історією Прикарпаття від найдавніших часів до сьогодення, розкриває його унікальність і різноманітність.

Велике змістовне наповнення несуть експонати відділу народного мистецтва. Експозиція цього відділу знайомить відвідувачів з колоритом витворів мистецтва чотирьох історико-етнографічних районів Прикарпаття: Бойківщини, Покуття, Опілля і Гуцульщини. Сюди входять найкращі зразки декоративного різьблення по дереву, виробів зі шкіри, художньої обробки металу, кераміки, ткацтва, вишивки та писанок [67].

Високу художню цінність несуть твори різьбярів родини Шкрібляків та Корпанюків, В.І. Кабина, В.В. Гуза, Я.В. Тонюка, М.І. Гrepиняка, відомого майстра художнього випалювання на дереві І.Ю. Грималюка. З великої музейної колекції різьбленого дерева в експозиції можна оглянути касетки, тарелі, свічники, люльки, кухлі, рахви, баклаги, намиста, черпаки, вази [61].

Неможливо оминати увагою вироби з кераміки відомих майстрів-гончарів: П.І. Цвілика, Ю.О. Ілюка, Н.В. Вербівські, Я.К. Угринюка, Є.П. Зарицької, В.І. Джуранюка, Я.І. Зарицького. У вітринах експоновано такі керамічні вироби: вази, тарілки, плескачі, п'ятисвічники, фруктівниці, скульптура малих форм [66].

Особливо цікавими експонатами є вироби з металу та шкіри: лускоріхи, люльки, кресала, келехи, згарди, череси прикрашені залізом, сумки, тобівки, пояси, шкіряні гаманці, ташки, скриньки для прикрас, постолі, кулони та інші речі. Ці прекрасні роботи знаних майстрів Прикарпаття: М.Ю. Пращука, А.М. Кисиличука, М.У. Книшука, М.В. Вінтоняка.

Також у відділі народного мистецтва представлені тканини: килими, верети, гобелени, штори, які були створені прикарпатськими майстрами художнього ткацтва – П.П. Боруком, Г.В. Василящук, О.Ф. Турецькою. Колекція одягу, ткацькі вироби з чотирьох історико-етнографічних районів займають значне місце в експозиції. Чоловічі і жіночі костюми доповнені такими тканинними деталями: запасками, крайками, поясами, перемітками, сорочками [21].

Збагачують експозицію народного мистецтва писанки, які поширені у всіх районах Прикарпаття. Вони являються багатющим матеріалом для вивчення народного мініатюрного живопису. Писанки мають своєрідні особливості в орнаменті, колориті та способі виконання. Досить великою є колекція писанок у краєзнавчому музеї, яка захоплює багатством мотивів – рослинних, геометричних, анімалістичних, чіткістю графічного малюнку. У вітринах експонуються писанки Гуцульщини та Покуття ХХ ст. [66].

Гердани, силянки, плетінки, професійно виконані вироби з бісеру збагачують експозицію відділу народного мистецтва. Також відвідувачі мають можливість ознайомитися з творчістю прикарпатської майстрині Параски Хоми (1933–2016). Вона працювала в галузі декоративного розпису, у її творчості переважають квіткові-рослинні мотиви, наприклад: «Жоржини», «Золоте літо», «Ясени» та інші. Картини художниці зберігаються не тільки у Івано-Франківському краєзнавчому музеї, а і в музеях міст Києва, Львова, Канева Снятина, Одеси, а також в збірках Москви, Санкт-Петербурга, у приватних колекціях США, Канади, Польщі та Австралії [74].

Роботи народних вишивальниць завершують експозицію музею. Серед них представлені твори заслуженого майстра народної творчості Ганни

Герасимович (1889–1974) з м. Косова, яка володіла всіма прийомами вишивання, проте найбільшу перевагу надавала «низинці». Використовуючи кращі традиції минулого, щедро збагачувала народний орнамент вишивок новими композиційними рішеннями, підпорядковувала свої твори потребам сучасного побуту. Вона автор ряду вишукано виготовлених килимів і тканих виробів. У вітрині експонуються вишиті «низинкою» доріжки [66].

Високою майстерністю виконання відзначаються вишивки на виробих Івано-Франківської фабрики художніх виробів імені Рози Люксембург, яка функціонувала в радянський час. В основу їх композицій покладені мотиви гуцульських вишивок. Узори на чоловічих та жіночих сорочках, виставлених у вітринах цього розділу, приваблюють своєю барвистістю та насиченістю кольорів [71, с. 40].

З 2017 р. було оформлено експозиційний розділ «Сільський побут кінця XIX – початку XX ст.». Тут представлені столярний верстат, плуг, гончарний круг, терлиця, гребінь для розчесування вовни, жорна, глиняний посуд, швейна машинка [66].

Представлені в цьому відділі експонати свідчать, що мистецтво в нашій країні нерозривно зв'язане з життям народу, виражає його інтереси, задовольняє всезростаючі смаки українських людей.

Після виходу музейної програми для порятунку цінних експонатів сакрального мистецтва «Врятуймо скарби разом!» в Івано-Франківському краєзнавчому музеї відкрився новий відділ – іконографії. Саме тут представлені цінні знахідки духовного життя прикарпатців. В експозиції знаходяться скульптури: «Апостол Петро. XIX ст.», «Ісус. XIX–XX ст.», «Богородиця з Ісусом. XIX–XX ст.», «Св. Ігнатій Лойола. XVIII–XIX ст.», «Св. Алоїзій Гонзага. XVIII–XIX ст.», «Св. Йоаким. XIX ст.», «Свята Анна. XIX ст.».

Цінними для музею є ікони: «Собор Архистратига Михаїла кінця XIX – початку XX ст.», «Тайна вечеря. XVII ст.» (Косівщина), «Вознесіння Господнє. Перша половина XVIII ст.», «Богородиця Одигітрія. Кінець XVIII ст.» (Тлумаччина), «Покров Пресвятої Богородиці. XVIII ст.» (Гуцульщина),

«Коронування Богородиці. Кінець XVIII ст.» (с. Космач Косівського району Івано-Франківської обл.), «Святий Миколай. XVIII ст.» (Гуцульщина), «Три Святителі. Початок XVIII ст.» (Гуцульщина), «Зняття з Хреста. XX ст.» (м. Івано-Франківськ), «Спас Вседержитель. XVIII ст.» (Тлумаччина).

Ще однією знахідкою для музею стали «Ікони Празничного ряду Іконостасу 1773 року», саме їх пов'язують з опришківським ватажком Олексою Довбушем. Старожили говорять, що саме за його проханням було збудовано церкву в с. Космачі і поставлено Іконостас. Відомо, що цей іконостас використали на зйомках кінофільму «Тіні забутих предків». До м. Івано-Франківська він повернувся на реставрацію і мав вирушити до села Космач Косівського району, але поки що перебуває в музеї [36].

«Релікварій Св. Пантелеймона. XVIII ст.» – це дерев'яна пам'ятка, в якій поміщено мощі святих мучеників: Константії, Климентана, Климентіана, Колумбана, Конкордії, Дізедерія, Дізедерії, Діодара, Діодори, Доната. Вона передана з м. Риму 1872 р. громаді села Довгопілля Верховинського району, а згодом передана до краєзнавчого музею. Ще одним цінним дерев'яним експонатом являється «Воскресіння Христове. XVIII ст.», на жаль його походження невідоме [67].

Найдавнішою знахідкою музею являється «Наріжний камінь першої української церкви 1960-х років». Був знайдений у підмурівках престолу Катедрального собору Святого Воскресіння настоятелем о. Юрієм Новицьким.

Отже, у структурі Івано-Франківського краєзнавчого музею є чотири експозиційні відділи, які знайомлять відвідувачів з мальовничою природою краю, звичаями, традиціями, народним ремеслом, шедеврами іконопису, з історією з найдавніших часів і до сьогодні. На даний момент фонд музею нараховує близько 110 тисяч одиниць збереження. Експозиції виставок працівники музею використовують для проведення науково-просвітницької роботи, особливо серед учнівської та студентської молоді, тому музей вважається одним із центрів національної культури.

Таким чином, експозиційна діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею забезпечує своєрідний зв'язок сучасного з минулим, сприяє дослідженню національно-культурної спадщини, сприяє формуванню художніх смаків відвідувачів, почуттю гордості за наше славне минуле і відповідальності за наше майбутнє, дає змогу осучаснити форми музейної комунікації з метою позитивного впливу на розвиток суспільства. В музеї використовуються нові прийоми експозиційної роботи, які дають можливість розкрити велику образну силу експонатів, проникнути в особливості та суть експозиції, глибоко зрозуміти її художні основи та естетичні структурні особливості.

2.3. Пошуково-збиральницька, науково-дослідна, громадська та екскурсійна робота

Стаття 1 Закону України «Про музеї та музейну справу» визначає музей, як «науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини» [9].

Краєзнавчі музеї вивчають, збирають, зберігають і експонують матеріали, що розповідають про природу, історію і культуру певного краю. Специфіка цих культурно-освітніх закладів полягає у широкому діапазоні експозицій, поєднуючи риси музеїв історичного і природничо-наукового профілів, а іноді мають ще художні, літературні чи меморіальні відділи. Таким чином пошуково-збиральницька робота такого музею є дуже великою.

Фонди музею являють собою основу музейної структури. Кількість, якість, вік колекцій визначають основні напрямки музейної діяльності, значимість музею та є постійним джерелом оновлення експозиції.

Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею станом на 1 січня 2019 р. налічують понад 118 075 одиниць. Сюди входять експонати з чотирьох відділів музею: історії, природи, іконографії та народного мистецтва. Згідно класифікації, музейні експонати розділені на такі групи: речові, писемні,

образотворчі, декоративно-ужиткові, фото, фоно, кіно та відео, природничі та інші. Експозиції до музею надходять з приватних колекцій, як з України, так і закордону, шляхом археологічних розкопок, шляхом закупівлі тощо [13].

Оскільки Івано-Франківський музей є краєзнавчим, то під час збиральницької роботи увага звертається на значення, історично-наукову достовірність, інформативність та завдання експонату. Тому не все назбиране можна назвати фондом, в якій акумулюються чи зберігаються музейні предмети.

Велика кількість експонатів відділу історії знайдені під час археологічних експедицій, організованих відділом археології Івано-Франківського краєзнавчого музею. Перші археологічні розкопки музею були організовані ще у 1941 р. у селі Крилос колишнього Галицького району. А перед цим у 1937–1938 рр. археолог Ярослав Пастернак відкрив фундамент Успенського собору у цьому селі. Під час цих розкопок музей отримав цінні експонати доби Галицько-Волинського князівства. В першу чергу треба назвати саркофаг Ярослава Осмомисла та частини собору [31, с. 67].

Під час наступних археологічних досліджень руїн Успенського собору уже в період незалежності у 1992–1998 рр. було виявлено ще понад 100 фрагментів архітектурного оздоблення. Частина з них є експонатами музею: частини обвугленої деревини, мозаїчна смальта, фрагменти фресок та частини покрівлі собору [21, с. 99].

Ще одна сакральна пам'ятка Галицько-Волинського держави, звідки черпалися предмети для краєзнавчого музею – це церква Пантелеймона в селі Шевченкове поблизу сучасного міста Галич. Ще у 1909 р. археолог Йосип Пеленський, обстежуючи цю церкву, знайшов на її фасаді численні написи, які датуються XIII – XVII ст. Дані надписи були створені стилосом (писало), які являються експонатами Івано-Франківського краєзнавчого музею [44, с. 17,19].

До виробів з бронзи відноситься знайдений на околиці с. Сапогів поблизу м. Галича бронзовий водолій у вигляді грифона [52, с. 135]. Такі водолії були

поширені у середньовічному побуті князівського двору і церкви. Дана пам'ятка датується XII–XIII ст.

Ярослав Пастернак під час археологічних розкопок 1940–1941 рр. на Золотому Тоці знайшов кілька хрестиків-енколпіїв різної величини. Енколпійон – це хрест-складень, в якому знаходились мощі святого. Він мав дві сторони: лицьова, на якій зображено святого, а на зворотні зазвичай зображували Розп'яття. Вчені схиляються до думки, що хрести прийшли з Візантії до Київської Русі разом з християнством [52, с. 198].

У 1981 р. при садибі Шевчуків у с. Крилос біля Золотого Току було виявлено декілька житлових споруд із речовими джерелами XII ст. Також тут було знайдено ювелірну майстерню з коморою, на дні якої лежали бронзові та кам'яні ікони, уламки хрестів, кам'яні формочки. Найголовніше те, що виявлено 154 тигельки із залишками бронзи, емалі, срібла і золота, що несуть інформацію про технологію виготовлення прикрас XII ст. У вітринах музею експонується 14 предметів, решта знаходиться у фондах краєзнавчого музею [28, с.54].

У 1981–1982 рр. відділ охорони пам'яток історії та культури при музеї та Івано-Франківська обласна організація Українського товариства охорони пам'яток історії та культури здійснили експедицію щодо дослідження на давньоруському городищі Замчище в селі Олешків Снятинського району Івано-Франківської обл. [51, с. 11-12]. Під час експедиції було виявлено частини керамічної мозаїчної підлоги, мозаїчне зображення орла, голуба та інші рештки храму, всі вони передані музею.

Галицька слов'янсько-руська археологічна експедиція Інституту археології АН України та Івано-Франківського краєзнавчого музею була організована у 1991–1992 рр. Керівниками експедиції були Володимир Баран та Богдан Томенчук. Під час розкопок археологи виявили численні могильники, дослідили традиції і звичаї поховання часів Галицько-Волинського князівства.

Такі експедиції в радянський час проводилися щороку спільно з науково-дослідними інститутами міст Львова, Санкт-Петербурга та Києва. А з 1990-

х рр. музей самостійно організовував науково-дослідні експедиції. Лише за 1987–1988 рр. між річками Прут і Дністер науковцями Борисом Василенком і Богданом Томенчуком було виявлено близько 1,5 тис. нових археологічних пам'яток [41, с.6].

Також Івано-Франківським краєзнавчим організовувалися етнографічні експедиції. Зокрема, влітку 1990 р. працівниками музею була організована етнографічна експедиція «Чумацькими шляхами». Науковці Олександр Шимчишин і Людмила Дмитрів підготували словники етнографічних термінів Гуцульщини і Бойківщини, словник етнографічних термінів Покуття розробляв Михайло Паньків [41, с.7].

Якщо говорити про відділ народного мистецтва, найбільшу увагу привертає вишивка в експозиції краєзнавчого музею. Треба відзначити, що цей процес набув розквіту в ХІХ ст. Експонати до музею надходили переважно з приватних колекцій жителів Покуття: Снятинщини, Городенківщини, Тлумаччини і Коломийщини. Серед них треба відмітити Г.Ю. Герасимович та її вишитий купон на сукню (1975 р.), А.С. Солюк, Г.В. Василяшук та В.М. Масловську – вишиті рушники (1961–1987 рр.). Велика кількість вишитих виробів надходила до музейного закладу без зазначень прізвищ, але несе неабияку цінність та унікальність і таким чином збагачує експозицію музею [49, с. 99-101].

У нумізматичні колекції Івано-Франківського музею містяться монети та асигнації 1950–1990-х рр. 53 країн світу. Також до колекції входять римські динари, польсько-пруські соліди, іспанські і австрійські талари, арабські дирхеми Х ст., австро-угорські корони, російські рублі, німецькі рейхсмарки та інші монети. Основним джерелом поповнення нумізматичної колекції є скарби, знайдені під час археологічних розкопок на території області [30]. Варто відзначити нумізматичні розкопки, які найбільше поповнили фонди краєзнавчого музею: в селі Грабовець Богородчанського району на горі урочища Городище в кінці ХІХ ст. були знайдені срібні дирхеми Х–ХІ ст.; в селі Нижнів колишнього Тлумачького району між урочищами Могильне і

Городище в 1950-х рр. у кам'яному кар'єрі знайдено 100 арабських монет X ст. (925–926 рр.); в 1947 р. недалеко від автобусної зупинки Івано-Франківськ – Галич (станція Галич) під час копання криниці було виявлено срібний скарб, до складу якого входили шийні срібні гривні, срібні браслети та 437 дирхемів, скарб датується другою половиною X ст. До фондів музею потрапили не всі скарби, а тільки їх частина [53, с.29-32].

Музей також має велику філателістичну колекцію. Особливо цінною є знаменита колекція В. Комарова. Загальна кількість іконопису порівняно невелика, проте доволі різноманітна щодо тематико-сюжетного діапазону й художньо-мистецького виконання. Хронологічно твори охоплюють XVII – початку XX ст. та презентують зразки західноукраїнського професійного і народно-ремісничого малярства. До найдавніших пам'яток належить декілька ікон XVII ст. Найбільша кількість пам'яток іконопису музейної колекції – це твори XVII ст. [36, с. 53].

Цікавою для огляду є колекція стародруків. Найчисельнішими є книги, виготовлені у друкарнях Києво-Печерської і Почаївської лавр. Найдавніші з них відносяться до першої половини XVII ст. Багато стародруків – першої половини XVIII ст. Серед книжок церковного змісту переважають службники та молитовники. Особливої уваги заслуговує наукове видання 1730-х рр. «Географія світу», що вийшло у м. Кракові за сприяння польського короля Августа [28, с. 57].

Музейні фонди стали базою для експозицій та численних виставок. Предмети і колекції музейного фонду вивчають науковці України, Польщі, Росії, Словаччини, Канади, Німеччини та інших країн.

Науково дослідна робота музею працює за планом, який прописує і затверджує наукова рада музею. На сьогодні науково-дослідна робота являє собою пошук інформації, вивчення архівних матеріалів, що зберігаються у бібліотеках, науково-дослідних інститутах та інших культурно-освітніх установах, а також організації пошукових експедицій [12].

Плідно працюють у науковій сфері працівники відділів та філій музею. Відповідно до специфіки і тематики роботи відділу чи філії музею вони досліджують теми з історії, природи, літератури та мистецтва краю, етнографії, здійснюють дослідження біографій відомих людей, діяльності громадських організацій, працюють над теоретичними проблемами музеєзнавства.

Якщо говорити про відділ природи, треба сказати що його робота спрямована на вивчення природних особливостей Прикарпаття, а саме різноманітність флори і фауни області. Співробітники відділу беруть участь у різних наукових експедиціях, де особлива увага звертається на виявлення та охорону зникаючих видів рослинного і тваринного світу.

Співробітники відділу історії беруть участь в археологічних експедиціях, надають консультації науковцям і дослідникам різних установ, вивчають фонди музею, оновлюють експозицію та ін.

Відділ народного мистецтва працює над створенням каталогу народних майстрів Івано-Франківщини, вивчають фондові збірки музею, а саме колекцію писанок, прикрас з бісеру, ткацтва та вишивок.

Оскільки відділ іконографії виник з ініціативи відділу реставрації, то вони разом розшукують, виявляють, реставрують та експонують давні пам'ятки сакрального мистецтва.

Кожного року у краєзнавчому музеї проводяться 2-3 наукові конференції, які друкуються у серії видань «Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею». Найцікавішими із них за останній період є: «Прикарпаття в роки Першої світової війни» (2015 р.) [60], «Пам'ятки Прикарпаття: стан збереження та популяризації» (2017 р.) [61], «Традиційна культура Західного регіону в контексті культурної політики України: сучасний стан, проблеми, перспективи» (2019 р.) [63], «Сучасні акценти музейництва: історія, здобутки, перспективи» (2018 р.) [62], «Християнство – духовна основа українського народу» (2018 р.) [64]. Станом на 2021 р., таких видань серії «Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею» числиться 16 номерів [12].

Працівники музею підготували низку монографій та історико-краєзнавчих видань. Серед них необхідно виокремити такі: «І постане Україна сама самостійна... Повстанські пісні» Михайла Паньківа, «Давні українські храми Івано-Франківська XVII–XVIII ст.» Марії Вуянко, «Написане залишається» Володимира Смірнова, «Врятуймо скарби разом» колективу авторів та ін. До 75-тої річниці музею підготовлено і видано збірник «Будівничі музеїв Прикарпаття», в якому описується життєвий шлях, творчі здобутки краєзнавців-музейників, яких немає вже з нами. Треба сказати, що це видання є першим і єдиним про відомих музейників на теренах України [11, с.3-4].

Оновлення експозиції в музеї проводиться досить часто. Зокрема, відділ історії був оновлений в 2016 р., де повністю замінили розділи «Доба міді на Прикарпатті», «Залізний вік на Прикарпатті» та «Історія Галицько-Волинського князівства». У 2017 р. закінчилася перебудова відділу народного мистецтва, який перенесли з третього поверху на другий та створили експозицію за напрямками розвитку ремесел: ткацтво, вишивка, художня обробка металу, художня обробка дерева, кераміка. Цього ж року було створено експозиційний розділ «Сільський побут XIX – поч. XX ст.», в якому використали нові методи побудови експозиційного поля для більш реалістичного представлення їх відвідувачам.

Івано-Франківський краєзнавчий музей активно займається виставковою роботою, задля широкого висвітлення історії, природи та мистецтва рідного краю. Також музей активно співпрацює з народними майстрами, художниками, колекціонерами та яскравими особистостями, завдяки чому експозиції стали цікавішими та були створені інтерактивні проекти. Музей активно провидить виставки з приватних колекцій відомих людей, які є різними за фахом. Наприклад: фотовиставка лікаря-хірурга Юліана Худецького, художні картини економіста-будівельника Лариси Константинової, виставка графіки та живопису судді Петра Грицюка. Музей співпрацює з науково-освітніми установами міста, найплідніше з міським і обласним відділами освіти, а також з Івано-Франківським міським центром дитячої та юнацької творчості.

Результатом цієї співпраці є щорічні виставки дитячих творчих робіт, які вже стали традиційними: «Дивосвіт різдвяного затишку», «Карпатський вернісаж» (до Великодніх свят), «Виставки творчих робіт до Дня вчителя» та ін. [67].

Екскурсійна робота є невід'ємною складовою роботи музею. Музей активно співпрацює з міським відділом освіти. Працівники музею розробили тематику екскурсій для закладів загальної середньої освіти, закладів позашкільної освіти та закладів вищої освіти, яка перегукується з навчальними планами цих установ. Найчастіше відділ природи співпрацює з учнями 1–4 класів, бо експозиція перегукується з предметами «Я досліджую світ», «Я у світі». Експозиція відділу історії допомагає краще зрозуміти теми з історії 5–11 класам. Впроваджено індивідуальні та сімейні екскурсії, користуються популярністю екскурсії-презентації («Мій Івано-Франківськ»), екскурсії-заходи (до Голодомору 1932–1933 рр. та ін.), екскурсії-зустрічі з цікавими людьми (з ковалями Прикарпаття), екскурсії-диспути («Івано-Франківськ у часі і просторі»), круглі столи («Краєзнавство і я»). Неможливо оминати уваги співпрацю музею з благодійними фондами («Промінь майбутнього», «Карітас – Івано-Франківськ УГКЦ»), центром соціального обслуговування, геріатричним центром та іншими благодійними закладами [45, с. 97].

Працівники науково-освітнього відділу результати своєї діяльності оформляють у вигляді нових виставок, розділів експозиції, буклетів, каталогів, наукового опису експонатів, методичних розробок екскурсій, а також статей та монографій.

Згідно статистичних даних, за 2019 р. було проведено 176 виставок, проведено заходів – 196, проведено екскурсій – 1827, загальна кількість відвідувачів – 115 024 осіб [12].

Краєзнавчий музей є важливим засобом духовного розвитку суспільства, і для того щоб його відвідувало якомога більше людей, музей використовує нові сучасні форми комунікації. Яскравими прикладами є міжнародний фестиваль «Карпатський простір», Всеукраїнський конкурс-бієнале «Природа», Благодійний проект «Врятуймо скарби разом!». Також проводяться щорічні

акції «Селфі у музеї» та «Ніч у музеї», театралізоване дійство «Театр мод Івано-Франківського краєзнавчого музею» та інші проекти [32, с. 202–203].

Як дієвий засіб комунікації музею з суспільством використовуються: радіо, телебачення, журнали, газети, інтернет-видання. Івано-Франківський краєзнавчий музей тісно співпрацює з місцевим телебаченням, за участі музейних працівників відбуваються радіопередачі [32, с.207-208].

У ХХІ ст. неможливо обійтися без новітніх технологій. Івано-Франківський краєзнавчий музей успішно створив електронний сайт www.myseum.if.ua [66], який щоразу поповнюється новою інформацією. На сайті розміщена інформація про історію створення, відділи, філії, діяльність, проведені заходи та заходи які плануються проводитися в музеї. У планах музею створити «Віртуальний музей», який дозволить глядачу перебувати у ньому наче в реальному.

Отже, Івано-Франківський краєзнавчий музей славиться багатим змістом пошуково-збиральницької, науково-дослідної, громадської та екскурсійної роботи. Працівники музею займаються широкою науковою діяльністю та співпрацюють з музейними працівниками інших областей України та держав світу, що сприяє популяризації української культури. Потрібно виокремити активні зв'язки з громадськістю, зокрема студентами, національно-культурними закладами, які сприяють зацікавленню молоді в культурному житті України.

РОЗДІЛ 3.

Освітньо-дидактичний потенціал

Івано-Франківського краєзнавчого музею

3.1. Співпраця музею з освітніми закладами Івано-Франківська

До другої половини ХХ ст. музеї були установами, обов'язками яких було зберігання та демонстрація власних колекцій. Але ситуація змінилася в 1990-ті рр., музеї почали набувати нових функцій, стали центрами для експериментів, нововведень і відкриттів. Найбільша увага приділялася комунікативним функціям закладу, його взаємозв'язок з різною аудиторією [45, с.95].

Аудиторія Івано-Франківського краєзнавчого музею є досить широкою – це дошкільнята, діти молодшого шкільного віку, учні 5–11 класів, студенти, жителі міста і всієї України та іноземці. Вона складається під впливом багатьох факторів: розташування, профілю, методики роботи музею. Тому є важливим звертатися до відвідувачів на їх «мові», враховуючи побажання, інтереси, знання і можливості сприйняття експозиційного матеріалу. На порядку денному кожного музею перебуває питання виявлення цих інтересів, встановлення особливостей сприйняття, оцінити ефективність прийомів і методів музейної роботи. Після чого створюється зворотній зв'язок між відвідувачами і музейними працівниками, що дозволяє в подальшому корегувати мету і форми музейної роботи [46, с.99].

Ще в 1993 р. краєзнавчий музей провів опитування поміж відвідувачами, яке змогло дати відповіді на питання: Хто відвідує? Коли? Для чого? Дослідження показало, що 74 % відвідувачів – це люди до 19 років, з них 60 % – це учні шкіл та профтехучилищ. Причина відвідин музею показала, що діти приходять сюди не тільки тоді, коли їх сюди приводять. Багато учнів написали, що відвідують краєзнавчий музей самостійно (особливо у вихідні дні), і таких дітей було 42 %. З цього можна простежити закономірне прагнення дітей

самостійно оглядами експозицію. Таким чином, Івано-Франківський краєзнавчий музей одночасно включений і в сферу освіти, і в сферу вільного часу дітей [14].

Відвідування музею, в тому числі й індивідуальне, несе за собою мету – отримати нові знання про природу, історію, культуру краю, або дізнатися про щось нове. Але з висновку різних досліджень можна простежити, що учні шкільного віку не можуть самостійно оволодіти інформацією експонатів. Таким чином вводиться необхідність музейної комунікації. Це поняття досить нове у музеології, оскільки музеї існували тільки для зберігання пам'яток минулого, а відвідувачі не були об'єктами дослідження [58, с. 112].

Великий внесок у розвиток комунікативної теорії у музеології здійснив канадський вчений Д. Камерон. Він писав, що музейні експонати являються тією ланкою, яка забезпечує реалізацію діалогу між культурами. Таким чином, завдання екскурсовода полягає у навчанні відвідувачів мові предметів, незалежно від їхнього віку. Вчений дав зрозуміти, що відвідувач стає повноправним учасником комунікації, партнером під час діалогу в музейному просторі [46, с. 102].

В умовах сучасного розвитку зростає потреба культурної самосвідомості особистості, зацікавлення надбанням минулого, розвиток міжнаціональних контактів. Сучасний світ потребує нових методів і форм музейної роботи, які будуть спрямовані на взаємозв'язок музеїв і соціуму.

В центрі уваги структури «музей – соціум» виокремлюється питання, навколо якого найбільше дискусій – це співробітництво музею з освітніми закладами. Оскільки музей не просто культурне середовище, це платформа для просвітницької та освітньої діяльності. Ідеї такої співпраці пов'язані з різними аспектами, які пов'язують їх в контексті поширення інформації. На даному етапі розвитку інформаційного суспільства виокремлюють такі ознаки: поширення неформальної освіти, розвиток безперервної освіти, культурне різноманіття та створення «суспільства знань». Саме ці ознаки створюють тісний зв'язок між музеями і здобувачами знань [28, с. 19 – 20].

В першу чергу треба сказати про дошкільнят, які приходять в заклад культури вперше і уявлення не мають, що таке музей. З цією метою Івано-Франківський краєзнавчий музей розробив «Систему роботи з дітьми дошкільного та шкільного віку». Вона була розроблена ще у 1992 р. і мала на меті формування елементів музейної культури, вміння «прочитати» експонати, вміння орієнтуватися в експозиції музею, і в першу чергу – виховання ціннісно-емоційного ставлення до культурної спадщини нашого народу [46, с. 102].

Розробляючи дану «Систему», музей врахував специфіку психічного розвитку дитини 5–6 річного віку дитини. Було застосовано такі форми роботи: екскурсія-знайомство, екскурсія-бесіда, екскурсія з елементами гри. Вони були орієнтовані на період розвитку сенсорики, коли при сприйманні форми еталоном служать уявлення про геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник), при сприйманні кольору – уявлення про знайомі їм кольори. Коли врахувати всі ці знання про дитину, можна легко порозумітися на тему «Український рушник», оскільки в орнаменті вишитого рушника діти впізнають добре знайомі геометричні фігури та вміють розрізнити кольори [46, с. 104].

Дошкільнята сприймають інформацію здебільшого наочно, тому дуже важливо зберегти їхню пильність. Для того, щоб заволодіти їхньою увагою, потрібно звертатись до різноманітних функцій свідомості, таких як: уява, фантазія, інтуїція, розпізнавання тощо.

Найпоширенішою формою музейно-педагогічного процесу є екскурсія. Івано-Франківський краєзнавчий музей пропонує для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку такі вступні екскурсії: «Що таке музей», «Ми археологи», «Мандрівка в минуле». Перша екскурсія триває 30 хв., з них 15 хв. – нова інформація з елементами діалогу, 5 хв. – вільний огляд і 10 хв. – запитання відповіді. Музейні працівники виділяють ряд питань, які обов'язково потрібно обговорити з маленькими відвідувачами: Для чого існують музеї? Як речі потрапляють до музеїв? Які речі експонують у музеї? Під час такої екскурсії у дітей формуються певні уявлення та розуміння музейної термінології, а саме: музей, експонат, експозиція, екскурсовод, вітрина,

оригінал та ін. Також дитячу увагу слід звернути на предмети, які замінюють інших у їх застосуванні. До них треба віднести копії, реконструкції, імітації, репродукції, макети. Важливо пояснити значення даних речей та їхнє місце в експозиції [48, с. 93].

Екскурсії «Ми – археологи» та «Мандрівка в минуле» розраховані для учнів 3–5 класів. Дані екскурсії тривають 45 хв. Екскурсивод повинен застосувати крім усної інформації ще й розповідь-діалог, що є надзвичайно корисним і новим на тлі звичайних музейних застережень «руками не чіпати», оскільки діти надзвичайно допитливі і можуть доторкатися до експонатів [48, с. 94].

Такі екскурсії покликані для вирішення певних питань, наприклад: «Чому речі знаходяться у землі? Як вони туди потрапили? Хто такі археологи? Як вони працюють?» та ін. Музейні працівники спочатку розповідають, а діти відповідно сприймають інформацію, обмінюються думками, а згодом їм дають можливість ближче ознайомитися з експонатами певної вітрини (потримати в руках). Після такої роботи діти надалі зможуть самостійно «прочитати» експонати у наступних вітринах, зробити власні висновки, узагальнення та використати набуті знання в майбутньому на уроках чи у позаурочний час у закладах загальної середньої освіти і закладах позашкільної освіти. Інформацію, яку здобувають учні у стінах музею, накладають на вже набуті знання, а ті в свою чергу приводять до розуміння, що стає фундаментом для формування базової культури особистості. Музей дотримується думки: «Якщо ми хочемо, щоб молоде покоління знало своє минуле, берегло його і гідно представляло на світовому рівні, необхідно починати з дитинства, у нерозривному зв'язку з сучасними тенденціями музейної науки» [48, с. 95].

Сучасна освіта та музейна справа перебувають під впливом постійних змін у суспільстві і самі зазнають значних перетворень. Музейні працівники і вчителі повинні відповідати вимогам сучасного суспільства у плані системи навчання і виховання підростаючого покоління. Івано-Франківський краєзнавчий музей має надзвичайно великий педагогічний потенціал, який

необхідно реалізувати. Саме музейна педагогіка розвиває інтелект, формує світогляд та розвиває здібності школярів.

Співпраця краєзнавчого музею і школи ґрунтується на регіональних проектах, серед яких потрібно виділити «Школа і музей – працюємо разом». Даний проект передбачає тісну співпрацю музейних працівників та вчителів, оскільки в його основу поставлено розробку тематичних екскурсій для школярів з деяких предметів. До них можна віднести: «Я досліджую світ», «Християнська етика», «Образотворче мистецтво», «Історія», «Географія», «Природознавство», «Біологія» та ін. Даний проект покликаний для популяризації музею, для реалізації ідей громадянської освіти, для виконання закону України «Про компетентнісне навчання», для пошуку нових методів і прийомів навчання, підвищення мотивації учнів до навчання та ін.

Якщо зупинитися на учнях 1–4 класів, необхідно відмітити роботу відділу природи, який розробляє тематичні екскурсії відповідно до навчальних планів учнів молодших класів з предметів «Природознавство» та «Я досліджую світ». Музей пропонує до уваги такі екскурсії: «Фізико-географічна характеристика області», «Гірські породи Карпат», «Тваринний світ давніх епох», «Фауна краю», «Рідкісні та зникаючі звірі та їх охорона» та «Вони занесені до червоної книги». Важливо під час екскурсії вести діалог з дітьми, це може бути у формі гри, вікторини, чи прийому розповіді «питання-відповідь»: «Хто упізнає цих тварин чи птахів?», «В гостях у лісової феї», «Зустріч на лісових стежках», «Скарби рідної землі»(секрети корисних копалин) та ін. Часто учні 3–4 класів вже самостійно розповідають про свої власні спостереження про птахів, тварин, про лікарські рослини, або про Червону книгу. Знання, які діти отримують вдома, школі та музеї формують екологічну культуру і відповідно тверду позицію захисника довкілля. [34, с. 145–149]

Відділ історії та народного мистецтва допомагає краще засвоїти шкільний навчальний матеріал з історії України, всесвітньої історії для 5–11 класів та ознайомитися з повсякденним життям своїх предків. До уваги учнів працівники музею пропонують наступні екскурсії: «Івано-Франківськ у найдавніші часи»,

«Місто у часи Київської Русі», «Галицько-Волинська держава. Ярослав Осмомисл», «Козацька доба», «Повсякденне життя жителів Станіславова», «Магдебурзьке право», «Івано-Франківськ на початку ХХ ст.», «Місто у Другій світовій війні», «УПА» тощо. Відповідно до запитів освітян музейні працівники можуть змінювати експонати, доповнювати з фондів – все щоб зацікавити здобувачів знань. Вивчення гуманітарних предметів у стінах музею підвищує мотивацію, зацікавленість, змінює емоційний стан учнів та надовго закарбовується в пам'яті урок такого типу.

Важливим кроком зближення краєзнавчого музею та освітніх закладів є «Освітній мультимедійний простір», який почав діяти з червня 2021 р. Цей проект переміг на весняній хвилі «Малих Грантів Теплого міста». За кошти грантодавців було придбано проектор та крісла-пуфи. Відтепер учні та студенти можуть опановувати гуманітарні та природничі дисципліни у виставкових залах поруч з експонатами. Організатори проекту запевняють, що так цікавіше та доступніше опановувати знання. Цей проект дозволить застосовувати навчальний матеріал на практиці. Наприклад, досліджувати експонати різних історичних періодів, проводити практичні заняття. Відомо, що уроки, лекції та різноманітні воркшопи проводитимуть як педагоги, так і музейні працівники. Перший такий урок відбувся у день відкриття в червні 2021 р. Учні ліцею № 16 Івано-Франківської міської ради переглянули історико-документальний фільм «Таємниці великих Українців. Богдан Хмельницький». [67].

Наступний такий урок відбувся 24 червня для студентів II курсу спеціальності 032 «Історія та археологія» ОР «Бакалавр» (денна форма навчання) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Молоді люди переглянули історико-документальний фільм «Історія Станіславівської фортеці» в експозиційній залі історії міста. Це був цікавий початок практичної музейної освіти студентської молоді [66].

Музей зацікавлює учнів не тільки музейними експонатами, але й конкурсами, майстер-класами, акціями, виставками. 24 лютого 2017 р. у

краєзнавчому музеї відкрили виставку робіт учнів дитячої художньої школи «February», у червні 2017 р. була відкрита виставка світлин сучасних митців фотографії присвячена талановитим дітям Прикарпаття, з 1 по 20 листопада була відкрита III виставка-конкурс з образотворчого мистецтва «Відлуння осені – 2017». Таким чином, музей підтримує молодь у їхніх професійних зачінах [73].

Конкурси малюнків проводяться досить часто. 22 червня 2018 р. у стінах музею було проведено конкурс малюнків для дітей «Намалюй МИР». Участь взяли школярі, що відвідували пришкільні табори шкіл міста. Переможці отримали подарунки, а решта учасників – краєзнавчу екскурсію, яка відбулася у липні 2018 р. Ще один із цікавих конкурсів «Стрітенська мозаїка» з образотворчого мистецтва серед учнів закладів загальної середньої освіти та закладів позашкільної освіти міста Івано-Франківська. Івано-Франківський міський центр дитячо-юнацької творчості в лютому щороку організовує і проводить відповідно до плану роботи Департаменту освіти і науки Івано-Франківської міської ради. У музеї можна було оглянути 138 представлених робіт здобувачів освіти 1–11 класів із 20 освітніх закладів м. Івано-Франківська. Цікавою була і онлайн виставка дитячих новорічних та різдвяних листівок для воїнів ООС. Подібні виставки проводяться кожного року після 2014 р. До участі музей запрошує учнів усіх шкіл міста. Треба згадати і про виставку дитячих робіт «Мереживо зимових свят», яку організував Центр дозвілля дітей та юнацтва за місцем проживання. Дитячі творчі роботи були виконані в різних техніках: аплікація, витинанка, соломка, бісероплетіння тощо [73]. Таким чином, Івано-Франківський краєзнавчий музей підтримує і заохочує творчу молодь, та дає змогу відвідувачам переглянути їхні роботи і розгледіти таланти учасників.

Не рідкість і майстер-класи у краєзнавчому музеї. 30 жовтня 2018 р. майстриня Марія Василящук провела майстер-клас із ткацтва для дітей старших класів та всіх охочих. 3 квітня 2019 р. відбувся майстер-клас «Розпис на склі.

Іконопис», який проводила Тетяна Лабудяк для учнів міста Новояворівськ Львівської обл.

Оскільки Івано-Франківський краєзнавчий музей – це музей комплексного типу, який зберігає колекції з палеонтології, геології, зоології, археології, історії, етнографії та мистецтва, таким чином він стає популярним не тільки для учнів, але і студентів. На базі музею можна проводити заняття з географії, біології, екології, археології, історії, етнографії, мистецтвознавства та культурології.

Найтісніші зв'язки музей підтримує з Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника. У січні 2020 р. на факультеті історії, політології і міжнародних відносин цього закладу вищої освіти відбулася важлива зустріч викладачів кафедри історії слов'ян та студентів зі стейкхолдерами спеціальності 032 «Історія та археологія» ОР «Бакалавр» виконувачем обов'язки директора Державного архіву Івано-Франківської обл. Л.С. Харуком, директором Івано-Франківського краєзнавчого музею Г.М. Беднарчик, директором комунального підприємства «Пам'ять» В.В. Тимківим, провідним науковим співробітником Національного заповідника «Давній Галич» А.І. Петрашем. Учасники зустрічі обговорили питання удосконалення ОП спеціальності 032 «Історія та археологія» ОР «Бакалавр», розширення баз практик студентів, поглиблення навчання і практичної діяльності. Також кожного року в червні студенти другого курсу цієї спеціальності під керівництвом О.Я. Дрогобицької проходять практику в Івано-Франківському краєзнавчому музеї. Студенти ознайомлюються з культурно-освітнім, науково-дослідним, експозиційним, фондovým, реставраційним напрямками роботи музейного закладу [73]

Важливим є те, що викладачі низки спеціальностей Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в рамках ознайомлювальної практики та читання дисципліни «Вступ до спеціальності» кожного року ведуть першокурсників до Івано-Франківського краєзнавчого музею задля унаочнення навчального матеріалу, прищеплення культурних

цінностей та національної пам'яті нашого народу. Так, 16 квітня 2019 р. студенти I курсу спеціальності «Графічний дизайн» Навчально-наукового Інституту мистецтв цього закладу вищої освіти відвідали музей з метою вивчення історії, культури і мистецької спадщини Прикарпатського краю [73]. Студенти I та II курсів Навчально-наукового Інституту мистецтв, кафедри методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну мали можливість зробити замальовки з натури як альтернативу проведення аудиторних занять. Також наукові працівники відділу народного мистецтва провели консультацію на тему «Декоративно-ужиткове мистецтво» для студентів цього структурного підрозділу Університету та запропонували участь у тренінгу «Формуючи майбутнє: голоси відвідувачів у Музеї». Таким чином, музей постає у новій ролі для студентів та допомагає їм у здобутті відповідного професійного фаху спеціальностей, розширення кругозору, знань та перетворюється у нове середовище для освіти. [73].

В цілях навчальної екскурсії краєзнавчий музей відвідали студенти з Республіки Польща – Політехнічного університету у м. Варшава (Politechnika Warszawska), Військової технічної академії імені Ярослава Дабровського (Wojskowa Akademia Techniczna im. Jaroslawa Dabrowskiego) та Варшавського університету (Uniwersytet Warszawski). Гості відвідали відділ сакрального мистецтва та цікавилися проектом «Врятуймо скарби разом!». Їх приїзд мав на меті спостереження за реставраційною роботою музею. Таким чином, краєзнавчий музей налагоджує відносини і з країнами-сусідами та ділиться досвідом роботи. Іноземці не тільки мають можливість бути учасниками екскурсії чи спостерігачами за роботою культурного закладу, вони можуть проводити свої виставки. Найцікавішими виставками за останній період були такі: «Фотовиставка етнографічних досліджень викладачів та студентів з Варшави», «Найвизначніші пам'ятки Словаччини», «Абстрактне мистецтво» тощо [12; 73].

Студенти закладів вищої освіти мають можливість не тільки оглядати експозицію, а й відвідати музейну бібліотеку, архіви, фонди, а також бути

присутніми на тематичних виставках, зустрічах з відомими людьми, наукових конференціях. Для студентів музей – невичерпне джерело інформації для написання курсових та дипломних робіт. Також краєзнавчий музей запрошує студентів до написання статей до «Наукових записок», які виходять 2–3 рази на рік.

Формат співпраці Івано-Франківського краєзнавчого музею та закладів освіти є різним. Так, наприклад, 6 вересня 2017 р. у стінах музейного закладу відбулася церемонія посвяти першокурсників факультету історії політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника у студенти, подібна церемонія відбулася 26 вересня 2017 р. у честь посвяти у студенти першокурсників Івано-Франківського коледжу ресторанного сервісу і туризму Національного університету харчових технологій. 5 листопада 2019 р. відбулася виставка курсових робіт студентів Косівського інституту й училища прикладного та декоративного мистецтв, а 16 квітня 2018 р. курсові роботи демонстрували студенти Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (спеціалізація кафедри дизайну і теорії мистецтв). Таким чином, музей популяризує свій заклад серед молоді та виступає місцем для презентацій, виставок та творчих злетів молодого покоління [73].

Краєзнавчий музей може бути своєрідним містком для вибору майбутньої професії для учнів 9–11 класів. Так, Івано-Франківський міський центр зайнятості ініціював похід учнів 9–11 класів СЗОШ №5 з поглибленим вивченням німецької мови Івано-Франківської міської ради до краєзнавчого музею. Похід до музею мав на меті створити умови для профорієнтаційного самопізнання учнів, сформувати актуальне поле знань про світ професій та допомогти у виваженому виборі майбутньої професії. В свою чергу, музейні працівники структурували екскурсію у профорієнтаційному ракурсі та акцентували увагу на спеціальності і професіях, які є на сьогодні актуальними та затребуваними у сфері надання культурологічних й туристичних послуг. Адже в закладах такої сфери можуть працювати історики, археологи, біологи,

художники, реставратори та культурні працівники. Особливе захоплення в учнівської молоді викликали виставкові зали, оскільки там експонувалися вироби декоративно-прикладного мистецтва, зброя, опудала тварин. Музейні працівники дали можливість дітям поспробувати себе у ролі екскурсовода та розповіли про народних майстринь краю. Подібні заходи зацікавлюють дітей, скеровують їхні таланти у правильне русло та розширюють учнівський кругозір щодо професій та культурного різноманіття України [73].

Ведеться активна співпраця музею з вчителями та викладачами гуманітарного напрямку регіону. Так, вчителі історії часто співпрацюють з краєзнавчим музеєм і використовують його матеріали у своїй роботі. Необхідно виокремити захід, який відбувся 26 жовтня 2019 р. на базі Івано-Франківського краєзнавчого музею – проведено спільне засідання творчої майстерні Нової Української школи та Школи професійної адаптації вчителів історії на тему «Геральдичні знаки нашого краю». Краєзнавець Ольга Богданівна Коретчук ознайомила педагогів з експозицією «Герби Прикарпаття», колекцією археологічних пам'яток доби Київської Русі і Галицько-Волинської держави. Даний захід був спрямований для популяризації музею та використання музейних експонатів в освітньому просторі задля навчальних цілей. Треба згадати і конкурси та виставки робіт вчителів образотворчого мистецтва, які проводилися у 2017–2019 рр. 11 серпня 2021 р. відрито першу виставку картин «стежиною барв» Олега Надольського. Це молодий художник, який закінчив у 2020 р. Навчально-науковий інститут мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Роботи художника виконані на стилізованих полотнах, де навколишній світ відображений в динаміці. Таким чином, музей виступає для вчителів та випускників шкіл центром втілення своїх ідей, презентації своїх робіт та платформою для поглиблення знань та практичних вмінь [67].

З 1993 р. в Івано-Франківському краєзнавчому музеї систематично проводяться науково-теоретичні і науково-практичні конференції, краєзнавчі читання, результатом яких є видання матеріалів цих форумів. Музей запрошує

викладачів, краєзнавців, археологів, студентів та ін. до участі у конференціях та написання наукових статей. Завжди відгукуються на запрошення викладачі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, передусім факультету історії, політології і міжнародних відносин. Цікаві та змістовні статті були надруковані таких викладачів цього факультету закладу вищої освіти: А.З. Королька («VI з'їзд українських музеєологів Галичини в Коломиї 1938 року: передумови, хід та результати проведення»; «Покуття у роки Першої світової війни»; «Історико-етнографічне районування Покуття в сучасних історико-краєзнавчих дослідженнях (1991–2015)»; «Участь Івана Франка в роботі радикального народного віча в м. Снятині 1892 р.»); «Культура і побут жителів Українських Карпат в історико-етнографічних дослідженнях Августа Бельовського»; «Проектування та будівництво Руського (Українського) народного дому в м. Коломиї (кін. XIX – поч. XX ст.)»; Б.П. Томенчука («Некрополі долітописного Галича»; «Дослідження дерев'яного храму – Ротонди на давньоруському городищі в Олешкові на Пруті»; «З історії першої письмової згадки про Галич в «Діяннях угрів» угорського Аноніма»); Б.М. Гаврилів («Прикарпаття в історико-краєзнавчих дослідженнях НТШ кінця XIX – поч. XX ст.»); О.І. Єгрешія («Українська греко-католицька церква поч. XXI ст.: між демократизацією і секуляризацією»); Т.В. Галицької-Дідух («Ідея соборності у діяльності Українського січового стрілецтва»); О.В. Марущенка («Початок німецько-радянської війни 1941–1945 рр. в сучасних історіографічних інтерпретаціях») та ін. [39; 40; 61; 62; 64].

Вчителі української мови, історії, географії закладів загальної середньої освіти регіону підготували такі статті: «Криворівнянська коляда» (вчитель української мови і літератури Криворівнянської ЗОШ В. Зеленчук), «Особливості різдвяних обрядів на території Чернеличчини на сучасному етапі» (вчитель історії Чернелицької ЗОШ Городенківського району О. Микитюк) [76], «Творчість М. Євшана й О. Кобилянської в контексті літературно-особистих взаємин» (вчителі словесники Калуської гімназії В. Півторак, О. Півторак) [39; 40]. Треба виокремити і праці майбутніх

вчителів, науковців, які мають ступінь магістра та починали свою наукову роботу у стінах Івано-Франківського краєзнавчого музею: магістри історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника В. Вагилевич («Культ води й вогню в традиційній обрядовості бойків») [40, с.173] і В. Вівчарик («Народні лікарі-знахарі на Покутті (II пол. XX – поч. XXI ст.)») [40, с.184]; магістр Мелітопольського державного університету ім. Б. Хмельницького Ю. Синичків («Тенденція розвитку та загальна структура віртуального 3D музею»); магістр Львівського національного університету імені Івана Франка М. Луцюк («Світоглядні основи похоронного обряду на Гуцульщині») та ін. [56]. Таким чином, Івано-Франківський краєзнавчий музей позиціонує себе як науковий центр краю і дає можливість кожному долучитися до вивчення своєї Батьківщини. Така співпраця допомагає молодим людям проявити себе у світі наукових досліджень, вчителям дає можливість втілити на папері свої знання і вміння, а викладачам і науковцям музей дозволяє представити свої нові напрацювання.

Отже, взаємодія музеїв та закладів освіти у сучасному суспільстві знань необхідна. Оскільки створюється нове і цікаве середовище навчання, окреслюються перспективи для втілення нових методів викладання. Музей є важливим засобом для формування в учнів і студентів поваги до історії, культури, природи рідного краю, є можливість поєднати академічну і неформальну освіту. Також шляхом музейної освіти демократизується і розвивається країна. Недаремно ведеться тісна співпраця музею з вчителями і викладачами, оскільки саме останні є генераторами нових ідей та мотиваторами для кращого засвоєння нових знань учнів і студентів під час перебування у стінах музейного закладу. Івано-Франківський краєзнавчий музей з кожним роком розробляє нові інноваційні методи взаємодії з освітніми закладами регіону та прагне стати новим освітнім середовищем, яке не тільки навчає, а й прагне прищепити культурні цінності українського народу.

3.2 Відділ історії ІФКМ як платформа для навчальної та науково-дослідної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти

Сучасні темпи розвитку історичної науки, музеєзнавства, педагогіки, історичного краєзнавства та методики викладання історії сприяють впровадженню нових засад освіти, ефективному засвоєнню учнями навчального матеріалу і розробленню нової методики викладання [22, с. 113].

Формування гармонійно розвиненої особистості неможливе без оволодіння духовною та історико-культурною спадщиною людства. Багато для цього дає усна народна творчість, звичаї і традиції, пісні, народні ремесла, батьківська і материнська наука. Функціонування сучасних музеїв неможливе без етнокультурних досліджень, пізнання рідного краю, задоволення історико-культурних, пізнавальних, навчальних потреб молоді. Наука, яка визначає музей як освітню структуру називається музейна педагогіка. В її основі перетинаються три науки: музеологія, педагогіка і психологія. Завдання музейної педагогіки пов'язані з пошуком нових інноваційних форм освіти, з розвитком творчої особистості, із збереженням традицій, поверненням до духовних цінностей та ін. [35, с. 68 – 69].

Музейна педагогіка передбачає втілення своїх цілей двома шляхами: навчальна робота (уроки з історії України і всесвітньої історії) та позакласна і позашкільна робота з історії (виховні заходи, екскурсії, зустрічі з відомими людьми, участь у конкурсах учнівських робіт та заходах) [25].

На сьогодні уроком називають основну форму організації навчального процесу, який забезпечує активну й планомірну навчально-пізнавальну діяльність групи учнів певного віку і рівня підготовки, спрямовану на розв'язання визначених навчальною програмою завдань. Але якщо провести такий урок у музеї, то засвоєння матеріалу від захоплюючих вражень буде гарантоване [35, с. 158].

Сьогодні музейна освіта є поширеною у всьому світі. Вона може розумітися як просвітницька робота у музеї, яка сприяє активному процесу виховання особистості. Результати такої роботи покращують процес

формування нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів та підвищення мотивації до навчання, яке відповідає сучасним тенденціям особистісно-орієнтованої освіти [22].

Взаємодія музею і школи має відбуватися за тісної співпраці вчителів і музейних працівників, з метою створення інтересу до нової, корисної і цікавої справи. Вчитель має зрозуміти і переосмислити освітні реалії та почати ознайомлюватися з новими, сучасними підходами до навчання та виховання в умовах музейного простору. Об'єднання музею і школи в першу чергу має відбуватися на місцевому рівні, потрібно з'ясувати різні аспекти практичного застосування навчального матеріалу в музеї [35].

Матеріали відділу історії Івано-Франківського краєзнавчого музею можна використати для вивчення історії України та всесвітньої історії від 5 до 11 класу.

В експозиції цього відділу розміщений розділ археології, де представлено насамперед експозиційний куток «Виникнення життя на землі і походження людини». Даний куток допоможе школярам у вивченні тем «Життя людей у первісні часи», «Основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України»

Експозиційна вітрина «Первіснообщинний лад на території нашого краю» дасть змогу шестикласникам наочно ознайомитися з першими поселеннями людей в Івано-Франківській області (40–13 тис. років тому). Також це можливість ознайомитися з речовими джерелами: крем'яними знаряддями праці (різні скребачки, наконечники списів, ножеподібні пластини), знайдені в с. Незвиську Городенківської міської ради Коломийського району і на околицях м. Івано-Франківська [21, с. 158].

Задля кращого засвоєння археологічної періодизації людства, музей сконструював вітрину «Археологічні культури». Учні можуть ознайомитися з картою палеолітичних стоянок, фотографіями науковців біля туші волохатого носорога, знайденого в с. Старуня на Богородчанщині у 1928–1929 рр., фотографіями реконструкції жител пізньопалеолітичної доби, нуклеусами,

знаряддями праці, картиною «Людина видобуває вогонь», зубом мамонта та інші пам'ятками. Також учні в 6 класі вивчають тему «Первісна культура та вірування людей» і водночас музей містить в експозиції зразки мистецтва пізнього палеоліту є: розпис вохрою на кістках мамонта, браслети знайдені в с. Мізин Коропського району Чернігівської обл. на р. Десні, схематизовані жіночі статуетки, зображення людини, флейта знайдена в с. Молодово Сокирянського району Чернівецької обл. [67; 78; 79; 84].

Наступна вітрина присвячена добі мезоліту. Містить відомості про те, як розвивалися знаряддя праці, як виникла зброя дальньої дії і яка саме (лук і стріли), які вірування були поширені, як розвивалося мистецтво. Якщо говорити про релігійні вірування, увагу дітей привертають картини на яких зображено три форми вірувань: тотемізм, анімізм і магія [66].

Землеробсько-скотарські племена трипільської культури були найдавнішими племенами доби енеоліту на території України. Залишки посуду, знарядь праці, глиняних статуеток присутні в експозиції краєзнавчого музею та допоможуть школярам при вивченні теми «Трипільська археологічна культура». Матеріали експозиції дають змогу учням образно ознайомитися з життям і побутом трипільців та відрізнити її від інших культур [84, с.29].

Епоха бронзи у краєзнавчому музеї представлена картами, схемами, таблицями та цінними археологічними джерелами. Школярі знайомляться з різними культурами, які проживали на території області (шнуркової кераміки, комарівської культури, культури Ноа та ін.). Цікавими знахідками науковців є ґрунтові поховання зі скорченими кістками у кам'яних плитах, бронзові серпи та фотографії розкопок жител, що дає змогу ознайомити дітей з релігією, культурою та побутом давніх племен бронзової доби.

Доба заліза найяскравіше представлена в експозиції. Для відвідувачів демонструються залізні коси, гачки, посуд, фотографії з реконструкціями головних занять первісних людей, житла, різноманітні ремеслові знаряддя. Експонуються також вироби трьох відомих культур залізної доби, які проживали на території краю: черняхівської, липицької та пшеворської [66].

Наступна вітрина розділу «Археології» присвячена темі «Римський час і слов'яни». Учнім надзвичайно цікаво переглядати експозиційні стенди та речові джерела, оскільки у підручнику не міститься інформації про рідний край у зазначений час. Експозиція розкриває відомості про те, що на території області проживали зарубинецька, латенська, київська, культура карпатських курганів, а також експонуються їхні предмети побуту, ковальські вироби, жіночі прикраси тощо.

Отже, розділ археології знайомить учнів з найдавнішою історією Прикарпатського краю, з особливостями перших жител, знарядь праці, витворів мистецтва та вірувань, самі ці відомості можна використати для навчання історії учнів 6 класу. Згідно календарного планування з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» для учнів 6 класів у першому розділі діти знайомляться з життям, побутом, видами діяльності, першими стоянками первісних людей, віруванням, ремеслами та особливістю трипільської культури, а також вивчають періодизацію історії людства. Експозиція розділу археології може бути використана як під час вивчення теми уроку, так і під час практичних занять, для науково-дослідної роботи учнів, а також для збагачення знань про свій рідний край у найдавніші часи [79; 84].

Історія середньовічного світу вивчається у 7 класі. Якщо говорити про історію України, то це розділи «Київська Русь» та «Галицько-Волинське князівство». Відділ історії Івано-Франківського краєзнавчого музею знайомить дітей насамперед з історією Галицько-Волинської держави, постатями відомих князів галицьких та історією міста Галич, яке було столицею Галицько-Волинської держави.

Унікальною знахідкою доби Галицько-Волинської держави є кам'яний саркофаг (труна), в якому було поховано галицького князя Ярослава Осмомисла. Дану пам'ятку було знайдено у 1936 р. відомим археологом Ярославом Пастернаком, при розчищенні фундаменту Успенського собору (територія сучасного с. Крилос Галицької міської територіальної громади Івано-Франківського району Івано-Франківської обл.). Під час ознайомлення з даною

пам'яткою учні поповнять свої знання про відомого галицького князя, про особливості його правління, зовнішню та внутрішню політику та деякі особисті факти біографії [51, с.11].

У вітринах музею експонуються різноманітні знахідки доби Галицько-Волинської держави, а саме: бронзові іконки, хрестики-енколпіони XII – XIII ст., форми-тигелья для виробництва прикрас та хрестиків, які свідчать про те, що галичани були віруючими людьми. Найвідомішою святинею Галичини, яка збереглася до наших днів (в руїнах) є Успенський собор, а його рештки експонуються в музеї. Він є яскравим прикладом галицької архітектурної школи із запозиченням з Європи романським стилем. Собор будувався з місцевого каменю, а стіни облицьовувалися керамічними рельєфними плитками із зображенням грифонів, орлів, воїнів та ін. Особливо цінними експонатами є частинки тканин, гаптованих золотою ниткою, та срібна гривна, яка була одним із засобів платежу у Галицько-Волинській державі. Отже, дані експонати допоможуть краще зрозуміти особливості культури Галицько-Волинського князівства [17, с. 3].

Стародавній Галич був великим торгівельним і ремісничим центром. В музеї експонуються такі вироби: окуття лопат, бойові сокири, серп, ніж, ножиці, наконечники стріл, підкови, пряжки шпори. До уваги школярів – прикраси галицьких жінок XI–XII ст.: фрагменти скляних браслетів, намиста, коралі, ювелірні прикраси з бронзи і срібла, кістяні та рогові вироби. Внутрішня торгівля зростала одночасно з розвитком ремесла, їй сприяли навігація по річці Дністер та сухопутний «Галицький шлях». Найбільше торгували збіжжям, медом, воском, хутром, зброєю, жіночими прикрасами. Був зв'язок галицьких купців з арабськими країнами про це свідчить скарб арабських монет (дирхемів), знайдений у 1948 р. в селі Крилос в глиняному глечуку [28, с.54-55].

Експозиція, пов'язана з історією Галицько-Волинської держави є надзвичайно цінною для учнів 7 класу. Діти мають можливість наочно побачити предмети побуту, різні ремісничі вироби, нумізматичну колекцію,

ознайомитися з найціннішою пам'яткою цього періоду – саркофагом найвідомішого князя Галичини XII ст. Ярослава Осмомисла та іншими пам'ятками. Інформація, що подана в експозиції та сама експозиція допоможе при виконанні практичних занять, наприклад: «Свідчення впливу західноєвропейських культур на повсякденне життя і розвиток мистецтв у Королівстві Руському», «Наш край у XIV – XV ст. ». Потрібно зазначити, що в експозиції містяться не всі пам'ятки тогочасної доби, і тільки при тісній співпраці вчителя і музейних працівників з фондів беруться додаткові цінні для певного уроку матеріали [78; 79].

У виставкових залах краєзнавчого музею експонується зброя Західної Європи та козацька зброя, до прикладу шаблі, хоругви, бунчуки, атрибути гетьманської влади, козацькі люльки XVII – XVIII ст., обладунок рейтарський (Польща, XVII ст.), щит (Польща, XVII ст.), герб міста на англійському щиті середини XVIII ст. та інші експонати цієї доби [66].

Інформація про дані експонати можна використати при вивченні історії у 8 класі. Відомості про козацькі клейноди необхідно долучити при вивченні теми «Життя та побут козаків», «Військове мистецтво козаків», де мова йде про те, що Військо Запорозьке мало клейноди – спеціальні військові знаки та атрибути. За часів польського короля Стефана Баторія ними були: прапор, печатка, булава та бунчук. Прапор (хорогву) завжди носив хорунжий попереду війська, поруч з гетьманом, печаткою розпоряджався суддя, булава була ознакою влади гетьмана, також гетьману надавався бунчук – палиця довжиною 2 – 2,5 м із кулею або вістрям угорі та прикрашалися китицями [75, с. 24]. Згідно навчальної програми для вивчення історії у 8 класі, ставиться завдання – сформувати цілісне уявлення про період від XV – XVIII ст. шляхом інтеграції предметів історії України і всесвітньої історії. Тому експонати сусідніх країн дають відомості про залежність українських земель від Речі Посполитої, Московії та Османської імперії, а також військове мистецтво цих країн [79, с. 48–49].

Окрема частина експозиції відділу історії присвячена розвитку книгодрукування в Галичині, яка вивчається у 8 класі. На території Прикарпатського краю колись існували дві друкарні: Крилоська і Стратинська, які належали двом братам Федору та Гедеону Балабану. Відомий діяч освіти і культури Памво Беринда був тут і видавцем і друкарем. А у 1596 р. Гедеон Балабан перевіз до містечка Стратина друкарню Івана Федорова, пізніше її було продано до Києво-Печерської лаври, де вона стала однією з найпотужніших друкарень України. У вітринах можна побачити велику кількість стародруків. Також увагу привертає частина інтер'єру келії монаха, оскільки друкували і переписували книги церковного змісту при монастирях. Всі експонати свідчать про існування церковних братств, які допомагали православним міщанам протистояти релігійно-національним утискам, сприяли національному і культурному пробудженню українського народу [83].

В окремій експозиції репрезентовано тему «Рух опришків», який вивчається у 8 класі. У вітринах можна побачити зброю опришків: австрійські і гуцульські пістолі, гуцульську рушницю; прикраси опришків, тобівку (сумку), черес (пояс) та фотокопія зізнання Степана Дзвінчука в убивстві Олекси Довбуша. Завдяки яскравим експонатам учні легко сприймають навчальний матеріал про становище Правобережної України кінця XVIII ст. [83].

Відомості про місто Станиславів кінця XVIII – початку XX ст. знадобляться і будуть потрібні для вивчення історії у 9 класі. Експонати музею допоможуть при вивченні таких тем: «Соціально-економічне життя українських земель у складі Австро-Угорщини», «Повсякденне життя. Становище жінки», «Народовський рух на Галичині» та «Наш край у другій половині XIX ст.» [54].

В одному з експозиційних залів висвітлено історію заснування міста Станиславів (Івано-Франківськ). В центрі залу розміщений макет міської фортеці середини XVIII ст., автором реконструкції є Петро Ричков. Символічним експонатом є ключ від м. Станиславова початку XIX ст., також присутні листівки із зображеннями старого міста та інші експонати.

В експозиції музею показано побут міста Станиславова кінця XIX – початку XX ст., представлено речі щоденного вжитку міщан. Школярі мають можливість ознайомитися з найкращими експонатами стилю сецесії (стиль життя), які відтворюють повсякденний побут пересічного жителя міста Станиславів кінця XIX – початку XX ст., а саме: меблі (креденси, фотелі, стільці, столи, накладики), годинники, столовий посуд, посуд для кави, інтересні предмети, жіночі аксесуари, фотографії та листівки [47, с. 162–165].

Оскільки тогочасний м. Станиславів мав магдебурзьке право та інші привілеї, то активно розвивалися ремесла і торгівлі. Цікавим для огляду є рекламна продукція цукерні Володимира Скрута та різні форми для виготовлення шоколадних цукерок, які мали вигляд ножиць, лампочок, топірців. Відомо, що цукерня працювала в 30-х рр. XIX ст. [30, с. 112]

Наступні експозиційні зали характеризують соціально-економічне становище краю початку XX ст. – часів Першої світової війни та діяльності Західно-Української Народної Республіки. Цікавими експонатами цього періоду є зброя, військові нагороди, патрони, які випускали в період Першої світової війни у підавстрійській Галичині. Збереглася велика кількість гасових ламп того часу, а також колекція гудзиків до різноманітного одягу – як чоловічого, так і жіночого. Цінними писемними джерелами є видання газетної періодики доби ЗУНР: «Покутський вісник», «Січовий голос», «Республіканець», «Вісник», «Република», в яких йдеться про стан національно-визвольних змагань галицьких українців 1918–1919 рр. [66].

Тема «Прикарпаття в Другій світовій війні» знайомить відвідувачів з нагородною зброєю, документами і спогадами учасників війни, які проживали в місті і його околицях. Цікавими є фотографії, зроблені українськими військовими під час війни на Станіславщині. Збереглася німецька пропагандистська література, оголошення і плакати [61].

Цікавою для учнів є тема національно-визвольної боротьби на Прикарпатті. В експозиції представлені розсекречені архівні документи, плакати, агітаційні та пропагандистські брошури ОУН і УПА у період їхньої

діяльності на Станіславщині. Документація висвітлює діяльність оунівців у Галицькому, Коломийському та Калуському районах. Також в експозиції розміщуються форма та зброя воїна ОУН [66].

Вищезгадані експонати можуть бути використані на уроках історії в 10 класі та для кращого засвоєння таких тем: «Воєнні дії на території України в 1914 – 1917 рр. Українці в арміях воюючих держав. Українські січові стрільці», «Проголошення ЗУНР. Державне будівництво. УГА», «Українські політичні організації. УВО. ОУН» та для підготовки або проведення практичних робіт «Пам'ятні місця Української революції у рідному краї», «Історія рідного краю в контексті загальноукраїнських подій 1914–1939 рр.» та «Війна в пам'ятках рідного краю» [78, с. 15–16; 79]. Ширше бачення проблем Другої світової війни дають виставки, які проводяться у краєзнавчому музеї кожного року. Прикладом таких виставок можуть бути: «Проти Голіафа», «Зброя – єдиний шлях до перемоги», «Україна 1932–1933. Геноцид голодом» та ін. [66].

Сучасні події на Сході України експонуються у стінах музею у вигляді листівок-побажань воїнам АТО/ООС, написані учнями шкіл м. Івано-Франківська, численними фотографіями та малюнками присвяченими Небесній Сотні та воїнам-захисникам. В період 18–22 лютого кожного року Івано-Франківський краєзнавчий музей презентує виставку «Уклонімося низько до землі, тим, хто в серці буде жити вічно». Виставкові стенди показують події 2014 р.: Євромайдан, Революцію Гідності, зокрема, початок подій на майдані, силові протистояння революціонерів з озброєними «тітушками», криваві розстріли. На плакатах зазначені імена Героїв Небесної Сотні, окремо згадано про земляків: Романа Гурика, Богдана Калиняка, Сергія Дідича, Михайла Костишина, Василя Шеремета, Ігоря Ткачука та Ігоря Дмитріва. Для учнів дана виставка є дуже цінною, оскільки фотографії у вітринах переносять нас у період 18–22 лютого 2014 р., передають горе, біль, розпач протестувальників і водночас показують дух патріотизму, мужності та відданість своїй державі окремих людей [66].

Поруч з виставковими плакатами, фотографіями та монографіями представлено фрагменти зброї із зони АТО/ООС та прапор добровольчої армії, бронезилет і каска воїнів, які були передані до краєзнавчого музею Віктором Дубом, Марією Вітковською та Василем Абрамівим.

Таким чином, основним завданням музею як культурно-освітнього центру є ознайомлення учнів з матеріальною, культурною і духовною спадщиною народу. Сьогодні Нова українська школа пропагує формування активного громадянина, свідомої особистості, всебічно розвиненої людини. Саме вивчення історії сприяє виробленню необхідних компетентностей для розв'язання певних життєвих задач, вчить критично мислити, формує знання про минуле, дозволяє творчо застосовувати свої знання, самостійно формулювати власні думки та ін. Уроки історії, які проводяться в стінах музею, реалізують численні міжпредметні зв'язки, вчать думати, аналізувати, узагальнювати, спостерігати, спілкуватися в колективі, шукати необхідну інформацію та розв'язувати різного плану навчальні проблеми. І як казав український колекціонер старовини і творів мистецтва, меценат Богдан Ханенко (1849–1917): «Музей повинен бути оселею для муз, повинен одночасно бути і школою і храмом, священним місцем, куди повинно стікатися все для вивчення прекрасного і для поклоніння красі, щоб потім і в житті розуміти і любити красу...» [69].

РОЗДІЛ 4

Використання компетентностей Нової української школи у роботі музею

Філософія сучасної освітньої реформи в Україні ґрунтується на тому, що не достатньо дати дитині знання, важливо навчити ними користуватися. Саме знання і вміння формують його життєві компетентності, які потрібні для самореалізації в житті, навчанні чи праці. Важливо переорієнтувати всю увагу на учня та виховати творчу, всесторонньо розвинену особистість, яка може сама вирішити всі життєві ситуації. Саме таким хоче бачити випускника Нова українська школа [6].

Метою повної загальної середньої освіти за НУШ є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [5].

Для того, щоб виховати всебічно розвинену особистість, потрібно прищепити ключові компетентності, які пропонує сучасна реформа. Компетентність трактується як система знань, спосіб мислення, сукупність поглядів і цінностей, умінь та навичок, що дає можливість особі успішно проводити навчальну, а в подальшому і професійну діяльність.

Концепція Нової української школи пропонує наступні компетентності для життя: спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова, вміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, обізнаність і самовираження у сфері культури, соціальна і громадянська компетентність, екологічна грамотність і здорове життя. [6, с.10]

Щоб грамотно сформувати дані компетентності необхідне нове освітнє середовище, яке забезпечить відповідні умови, засоби і технології для навчання учнів і поза приміщенням школи – у сучасних музеях, лабораторіях, обсерваторіях, із доступом до відкритих ресурсів. Таким чином, музейна педагогіка може стати успішним засобом для формування ключових постулатів Нової української школи [58, с. 10].

Саме використання музейної педагогіки в освітньому просторі дасть можливість учням отримати потрібну інформацію, знання та краще пізнати світ. Музейний простір має здатність впливати на розумові, вольові та емоційні сторони особистості одночасно. Експозиція чи виставки є такою собі програмою передачі через експонати знань, умінь, навичок, оцінок, суджень, почуттів. Саме музей дає змогу донести до людей надбання культури, формує потребу у постійному поповненні знань про історію, природу, про відомих людей свого краю, свідомо ставитись до історичних подій тощо [58, с.74].

Важливо, що на сьогодні музейна педагогіка виступає альтернативою класно-урочній системі та відкриває широкі можливості для перетворення традиційної школи на варіативний освітній простір, який має на меті залучити музеї у процес постійної інтеграції знань та змінює бачення особистості на процес навчання, як важливий чинник власного розвитку [27, с.23].

Варто відмітити, що Івано-Франківський краєзнавчий музей багато і плідно працює в цьому напрямку. Науково-освітній відділ музею організовує екскурсії, виставки, лекції, мистецькі читання, квести, майстер-класи та впроваджує нові цікаві проекти, які прагнуть прищепити учнівській молоді ключові компетентності. В першу чергу треба відмітити проєкт 2021 року «Освітній простір», оскільки він покликаний для пошуку нового освітнього середовища для дітей. Відомо, що на першому місці зараз прогресивна освіта, а цей проєкт дасть можливість учням та студентам навчатися прямо в музеї, також проводити інтерактивні уроки, майстер-класи, воркшопи. Таким чином, така освітня діяльність музею організована з урахуванням прагнень та бажань здобувачів знань XXI ст., що чітко прописано у концепції НУШ [6, с. 9; 73].

Вчителі та викладачі повинні використовувати скрізь інформаційно-цифрові технології, бо саме вони стануть головним інструментом забезпечення успіху учням НУШ. Музейний проєкт «Освітній простір» суттєво розширює можливості педагога, оптимізує управлінські процеси і разом з цим формує в сучасній молоді важливі для нашого століття технологічні та інші необхідні для життя компетентності. Тому музей підтримує вимоги НУШ щодо нового і сучасного середовища для навчання підростаючого покоління [6, с. 8].

Основною діяльністю музею є екскурсійна робота. У роботі ІФКМ важливим є те, що при проведенні тематичних та оглядових екскурсій враховується робота з дошкільнятами, дітьми молодшого шкільного віку, учнями старших класів та студентською молоддю, а також враховується специфіка молодіжної аудиторії. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку пропонуються «вступні» екскурсії, які допомагають краще зрозуміти музейну установу, оглянути експозицію та засвоїти музейні терміни. Для дітей 5–9 класів пропонують екскурсії-презентації, екскурсії-заходи, екскурсії-зустрічі, екскурсії-диспути та ін. Отже музей підтримує концептуальні засади НУШ, за якими у навчанні враховуються вікові та індивідуальні особливості, стилі та навчальні траєкторії дітей [45, с. 97].

Великого значення у роботі науково-освітнього відділу та працівників усіх експозиційних відділів музею набуває педагогіка партнерства, яка будується на гуманності та творчому підході до розвитку особистості. Як інструменти педагогіки партнерства музейні працівники використовують цікаві і захоплюючі розповіді, особистий приклад, творчі конкурси, відверту бесіду, зустрічі з цікавими людьми, благодійні акції тощо. Музей шукає завжди нові і цікаві форми роботи, ті, які сподобаються дітям, та постійно будуть залучати їх до спільної діяльності. Ідеї педагогіки партнерства містяться у Концепції НУШ та допомагають здобувачам знань краще засвоїти навчальний матеріал, не боятися вчителя а бути його другом, не боятися труднощів, довіряти і поважати ближніх [6, с. 14].

Отже, Івано-Франківський краєзнавчий музей працює чітко за Концепцією НУШ та втілює в життя всі її принципи. Таким чином, він перетворюється у вагомий осередок сучасної освіти та будує тісні стосунки з освітніми закладами міста задля однієї цілі – всесторонньо розвиненої особистості, наділеної життєвих компетенцій.

Переходячи до компетентнісного навчання у стінах музею, треба відмітити найважливіші компетентності для життя – соціальну та громадянську. Дані компетентності розуміють як усі форми поведінки особистості потрібні для ефективної та конструктивної участі у суспільному житті, у сім'ї, на роботі; вміння працювати у команді на результат; попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; повага до закону, дотримання прав людини та підтримка соціокультурного різноманіття. Для формування даних компетентностей Івано-Франківський краєзнавчий музей підходить ідеально, оскільки може забезпечити відповідні умови, використовує в роботі нові технології та форми роботи і має велику фондову базу [58, с. 10; 6, с. 12].

Дуже важливо донести до дітей, батьків та вчителів той факт, що краєзнавчий музей є місцем пізнання епохальних процесів в історії нашої країни, які можна узагальнено назвати як формування української нації від найдавніших часів до сьогодення. Музейна експозиція відділів природи, історії, народного мистецтва та іконографії сприяють прищепленню в учнів загальнолюдських цінностей, а саме морально-етичних (гідність, честь, справедливість, співчуття, турбота, повага до свого життя та життя інших людей), соціально політичних (свобода, демократія, повага до рідної мови, культури, історії, шанобливе ставлення до довкілля, необхідність дотримання закону, солідарність, відповідальність) та ін. Для сучасної освіти загальнолюдські цінності є дуже важливим чинником виховного процесу, оскільки вчать бути відповідальним не тільки за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього світу [58, с. 11; 6, с. 19].

Очевидно, що у відділі природи музею доречно проводити уроки і заходи з історії природознавства, біології та інших навчальних предметів. Цікаві екскурсії відділами музею прищеплюють любов до природи (ключова компетентність), плекають любов до батьків та родини, формують мужність цілеспрямованість, наполегливість і потребу самоосвіти (емоційно-ціннісне ставлення) [6, с. 11].

Для формування в учнів соціальної і громадянської компетенцій найкраще підходить відділ історії. Саме він демонструє підростаючому поколінню велику кількість історичних образів: князів, гетьманів, керівників народних повстань, діячів політики, борців за волю України. На життєвих прикладах відомих людей та подіях минулого музейні працівники прагнуть продемонструвати прагнення українців мати свою державу, показати національну гідність нашого народу. Формуючи громадянську позицію музейні екскурсоводи застосовують у роботі різні форми роботи [77; 7].

Найголовнішим напрямком виховного процесу юного громадянина України є формування і розвиток в учнів національної самосвідомості, яку музей розвиває такими методами як бесіда, лекція, диспут, метод прикладу. Найефективнішим методом для формування національної самосвідомості є метод героїчного прикладу. Працівники відділу історії проводять різного типу бесіди про видатних борців України (П. Сагайдачного, Б. Хмельницького, І. Виговського, І. Мазепу, П. Полуботка, П. Калнишевського, С. Петлюру) і народних героїв (С. Наливайка, І. Сірка, О. Довбуша, І. Богуна та інших) XVII – XVIII ст., наводять приклади відданого служіння державі, яких немає у підручнику. Наприклад, урок у краєзнавчому музеї для учнів 8 класу до теми «Національно-визвольна війна середини XVII століття» можна провести у формі конференції. На такому занятті учні працюватимуть у групах, готуватимуть одні одним питання. Під час його проведення школярі показують фактичні знання, вміння ставити точні запитання, аналізувати історичні події, давати ґрунтовні відповіді. Уроки історії в музеї вчать дітей проводити аналогії між минулим і сучасним, формують їх власну життєву позицію, вчать критично

мислити, виховують повагу до героїв країни та її минулого (ключові компетентності). Завдяки отриманим знанням про свою Батьківщину, її минуле, про видатних людей, народні традиції та ідеали формується історична пам'ять, патріотизм і громадянська позиція молодого покоління [7].

Важливо в музейному просторі сформувати в учнів компетентність – обізнаність та самовираження у сфері культури. Зазначена компетентність може бути сформована шляхом відвідування тематичних виставок. В теперішній час виставка – це не тільки презентація авторських робіт, це і майстер-класи, мистецькі фестивалі, проєкти, виставки-презентації тощо. Варто згадати мистецький міжнародний фестиваль «Карпатський простір», який проводиться з 2016 р. і до якого залучений Івано-Франківський краєзнавчий музей. Мета фестивалю – підтримка духовних цінностей, розвиток мистецтва та об'єднання країн Карпатського регіону. Завдяки такому дійству країни-учасниці мають змогу презентувати свою культуру, фольклор та сучасні надбання мистецтва. Така масштабна подія у м. Івано-Франківську запрошує всіх бажаючих стати її учасником і таким чином формує у сучасної молоді мистецькі смаки, розуміти твори мистецтва та краще і глибше зрозуміти власну національну ідентичність, а також з повагою ставитися до культурного різноманіття інших людей і народів. До кінця сформувати вище згадану компетентність допоможуть майстер-класи, які проводять в рамках фестивалю. Так, Лариса Труханова в рамках фестивалю провела майстер-клас «Український скоропис», де не тільки вчить писати, а й розповідає історію та особливості літер українського скоропису, ключові правила та вправи написання літер, працює над композицією слова та виразу. Авторами Ольгою Мельник, Меланією Сенік та Лілією Стефанишин були проведені майстер-класи по виготовленню витинанок, гобеленів та виробів із соломи. Також треба згадати і проєкт «Військово-польовий арт», в рамках якого проводився майстер клас по розпису військової атрибуції, а також розпису писанок. Таким чином, реалізується компетентність Концепції НУШ – самовираження у сфері культури. Тому що діти залучені у мистецький процес і можуть завдяки виробам виразити власне

«я», що несе за собою формування власного мистецького стилю і смаку [45, с. 97; 6, с. 10].

В рамках модернізації музейного простору з'являються нові види роботи музею такі як свята, дійства, конкурси. Разом з тим урізноманітнюються методи і прийоми їх проведення, які створюють у музеї особливу атмосферу та формують ключові компетентності. У попередні роки в Івано-Франківському краєзнавчому музеї працював пересувний планетарій «Кіносфера», де школярі мали можливість переглянути сферичні кіно, програми з астрономії та фізики. Він заснований на технології шестипроєктної системи, має форму купола, який зшитий та виконує функцію екрану. Зображення передається з проєктора мінісфери на купол і створює ілюзію тривимірного простору. Відвідувачі, які приходять на перегляд програми розміщуються під куполом та бачать зображення навколо себе. Планетарій допомагає глядачам побачити все як у реальності. Даний проєкт задуманий автором як культурно-освітній, оскільки має у своєму арсеналі фільми як для дошкільнят, так і для дорослих людей. Таким чином, музей перетворюється у нове освітнє середовище, яке забезпечує необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян та батьків, що входить до ключових компонентів НУШ та формує важливі компетентності у сфері природничих наук і технологіях та інформаційно-цифрову компетентність [45, с. 98; 6, с. 7; 66].

Уже традиційно в музеї проводяться свята-дійства «Гуцульські колядки», «Маланка, Розколяда», «Андріївські вечорниці», Театр мод тощо. Під час таких дійств діти з різних шкіл міста мають можливість ознайомитися зі звичаями і традиціями українських свят, з народними вбраннями різних регіонів Прикарпаття, їх передісторією, а також стають їхніми активними учасниками. Для учнів передбачені різні конкурси – «Знавці колядок», «Андріївські ворожіння» та ін. Таким чином, реалізується важлива складова навчально-виховного процесу – виховання на цінностях. Діти розуміють цінність свят, традиції і звичаї своїх предків, розуміють свою відмінність від інших народів та культивують свою ідентичність. Під час таких свят діти комунікують між

собою, знаходять спільні інтереси, вчаться працювати в групах, плекають повагу української культури, отож реалізують окремі компетентності Концепції НУШ [6, с. 19; 45, с. 98].

Музей запрошує до співпраці не тільки учителів та учнів, але і батьків. Іван-Франківський краєзнавчий музей зовсім недавно почав організовувати сімейні екскурсії. Такі екскурсії покликані для загального розвитку особистості, культурного проведення часу, пошуку спільних інтересів, згуртованості сім'ї тощо. Музейний заклад пропонує такі родинні екскурсії: «Від найдавніших часів до сьогодні», «Як змінились професії людей», «Наш рідний край – Прикарпаття», «Природа наше все», «Що я знаю про Червону книгу» тощо. Ясна річ, що методика проведення екскурсій міняється, музейні працівники застосовують такі методи роботи, які засновані на співпраці. До них можна віднести: групові завдання, експерименти, ігри, проекти та ін. Проводячи сімейні екскурсії, Івано-Франківський краєзнавчий музей втілює в життя засади Концепції НУШ, а саме педагогіку партнерства. Вона ґрунтується на залученні до освітнього процесу родини здобувача знань та тісній співпраці трьох сторін. НУШ допомагає батькам краще зрозуміти дитину, звернути увагу на її вподобання, сильні риси характеру та індивідуальні якості. А під час спільної діяльності діти набуватимуть соціальної мобільності та перейматимуть суспільний досвід [6, с. 14; 46, с. 97].

Саме школа має бути ініціатором активної співпраці з батьками, оскільки вони є рівноправними учасниками навчального процесу, які відповідають за його результативність. Оскільки музей тісно працює із закладами загальної середньої освіти і закладами позашкільної освіти, він і допомагає втілити постулати нової школи та забезпечити ефективний і спільний навчальний процес. Треба згадати про щорічні виставки-конкурси «Карпатський дивосвіт», на яких презентуються роботи учнів шкіл та інших навчальних закладів, а також їх вчителів. На виставках представлені праці, виконані у різних техніках, зокрема: декупаж, бісероплетіння, паперопластика, аплікація, вишивка бісером, вироби з соломи тощо. Такі конкурси зближують учнів та вчителів і керівників

гуртків, між ними виникають теплі відносини, учні вчаться співпрацювати, спілкуватися, працювати в команді, розкривають свої таланти та здібності. Вчитель і керівник гуртка у свою чергу може простежити та вивчити індивідуальні особливості вихованців, знайти підхід до кожного, залучає їх до спільної діяльності, а ті в свою чергу переймають суспільний досвід і таким чином набувають необхідні для життя компетенції: вчитися впродовж життя, мовну, культурну [6, с. 15; 73].

Оскільки освітня система зазнала реформування у 2017 р., музеї в свою чергу потребують нових методів роботи. Інтенсивний розвиток Інтернет мережі викликав масштабне поширення інформаційних технологій у всі сфери життя. Не оминуло це й Івано-Франківський краєзнавчий музей, який створив офіційну web-сторінку та активно рекламує свою діяльність. Найбільшим інформаційним джерелом про Івано-Франківський краєзнавчий музей є інтернет-сайт <https://www.ifkm.if.ua/>, де можна ознайомитися з історією, відділами, екскурсіями, виставками та різними заходами культурного закладу. Також музейні працівники активно розвивають сторінку у соціальні мережі Facebook, на якій можна простежити різні заходи які відбулися або будуть ще проводитися, графіком роботи тощо [67; 73].

Своєрідною родзинкою сьогодні є віртуальна подорож до краєзнавчого музею, яку можна здійснити не виходячи з дому. Такий відеотур був створений в першу чергу для людей з обмеженими можливостями, а в умовах карантину став популярним для всіх охочих. Віртуальну подорож можна здійснити, натиснувши на посилання ratusha.mvk.if.ua. Таким чином, сучасні діти оволодіють вмінням критично застосовувати інформаційні технології, вчаться шукати потрібну інформацію, ділитися нею, формують інформаційну та медійну грамотність, в результаті набувають інформайно-цифрову компетентність [6, с.11; 66].

Треба згадати в цьому сенсі і про цікаву виставку Наталії Довганюк «Відтінки марсали». Художниця представила 20 портретів, всі вони анімаційні. Щоб краще роздивитися кожну роботу, потрібно відкрити програму QR-код,

навести камеру на картину, тоді зображення «оживає». Під час карантину проводилися й інші онлайн-виставки, а саме «Шевченківська колекція художника Олександра Олексюка», «Сакральні твори прикарпатського художника Михайла Тимчука», «Художні твори Терези Довгань», «Сакральна виставка Наталії Сабало (Гнатисько)», «Вишиті ікони Поліни Гуменюк» та ін. [73]. Такі виставки зацікавлюють дітей, оскільки розроблені завдяки використанню інноваційних технологій, які допомагають оволодіти ключовими компетентностями. За Концепцією Нової української школи інформаційно-комунікативні технології мають застосовуватися систематично та зробити навчальний процес захоплюючим та пізнавальним для молоді і таким чином сформувати у них ключові технічні компетенції, а також інформаційно-цифрові і водночас обізнаність у сфері культури.

НУШ прагне навчити сучасних дітей користуватися своїми знаннями, застосовувати їх на практиці та у повсякденному житті для вирішення різної складності ситуацій. «Школа юного екскурсовода», яка працює в Івано-Франківському краєзнавчому музеї за своєю метою подібна до цілей Нової української школи. Вона створена для учнів і гуртківців старших класів, які мають можливість не тільки ознайомитися з експозицією музею, а й з методикою проведення екскурсій та навіть самостійно їх провести. Станом на 2019 р., у школі навчалося 12 дітей (7–8 класів), учні знайомилися з експозицією музею, проводили міні-екскурсії в приміщенні та в центрі міста Івано-Франківська. Коли старшокласники проходять курс навчання, їм видають посвідчення екскурсовода. Додатково школярі-гуртківці готують реферати та беруть участь у вікторині «Моє місто Івано-Франківськ». Що це дає дітям? По-перше, вони отримують нові знання та використовують їх на практиці; по-друге, школярі таким чином приймають самостійні рішення, самореалізуються та готуються до трудової діяльності та громадської активності. Також музейна школа покращує і розвиває навички дієвої комунікації та самопрезентації, вчить виділяти важливе та цікаве, допомагає формувати впевненість у собі та допомагає позбавитися страху перед публічним виступом і таким чином

формує одну із ключових компетентностей НУШ – спілкування державною мовою. Набуваючи нові знання та навички в галузі культури, вміння досягати поставлених цілей формують вміння вчитися впродовж життя. Тому даний музейний проєкт створений та працює для досягнення сучасних освітніх цілей та бачить випускника як всесторонньо розвинену особистість, яка готова до ризику, самостійності та інновацій [6, с. 6, 10–11; 12, с. 19].

Відділ природи Івано-Франківського краєзнавчого музею володіє корисною та пізнавально-освітньою інформаційною базою для вчителів, керівників гуртків та школярів. По-перше, в експозиційних залах можна проводити заняття з навчальних предметів (Я досліджую світ, природознавство, географія, біологія). По-друге, в стінах музею кожного року проводиться національне Фотобієнале (природа), яке популяризує питання екології, охорони і захисту навколишнього середовища. По-третє, кожної весни проводяться виставки фіалок та кактусів, де можна ознайомитися з кольоровою палітрою весняних квітів та отримати базові знання догляду за ними [12].

Потрібно відмітити XII Фотобієнале, яке було організоване Івано-Франківською обласною організацією Національної спілки фотохудожників України та Народним фотоклубом «Ко-лумб» (м. Тисмениця). Мета даного заходу полягає у продовженні та розвитку української фотографії у таких напрямках: пейзаж, урбаністичне середовище, ландшафт, флора, фауна та аерофотозйомка. Також важливо, що даний проєкт показує зміни навколишнього середовища через призму часу, таким чином формує у відвідувачів усвідомлення наслідків людської діяльності, значення природи для людини, прищеплює навички бережливого ставлення до навколишнього середовища. Всі бажаючі, в тому числі учні і вихованці гуртків закладів загальної середньої освіти і закладів позашкільної освіти, відвідуючи такі проєкти, беруть для себе море корисної інформації для формування екологічної грамотності та формують стале бачення щодо ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людей, а отже виробляється нова компетентність – екологічна грамотність і здорове життя. Зазначена компетентність є

надзвичайно важливою у наш час – час глобального потепління, природніх катастроф, споживацького ставлення до природи тощо. Ясна річ, що екологічна ситуація не зміниться завдяки відвідуванню одного такого заходу, але це буде першою сходинкою для розуміння школярами нашої залежності від природи та усвідомлення майбутньої реальності [67].

Уміння розумно та раціонально користуватися ресурсами Землі вчать тематичні екскурсії, які проводять працівники відділу природи Івано-Франківського краєзнавчого музею. Найцікавішими з них є: «Скарби рідної Землі (секрети корисних копалин)», «В гостях у лісової феї», «Рідкісні рослини краю», «Тваринний світ Прикарпаття», «Чарівний світ комах», «Вони занесені до Червоної книги» та ін. Такі екскурсії є цікавими і надзвичайно наближеними до життя, призначені для різних вікових груп. Розпочинаючи екскурсію, працівники відділу природи прагнуть спочатку викликати у дітей допитливість, а з часом інтерес до природи і в підсумку – відповідальне ставлення до всього живого та природи в цілому. Під час екскурсій використовуються такі методи роботи як спостереження, спілкування з природою, навчальний дослід, елементи проблемного навчання. Таким чином, музей шляхом екскурсій по відділу природи прагне прищепити не тільки знання про природу, але і здатність користуватися ними, використовувати їх у суспільстві та творчій самореалізації, для поглиблення та удосконалення свого пізнавального досвіду, формування екологічного бачення та поведінки [34, с. 145–149].

Активно розвивається і виставкова робота Івано-Франківського краєзнавчого музею, яка покликана для створення умов та можливостей емоційного переживання школярів, їхнього заглиблення, здатності пропустити через себе, перепочити, забути. Під час проведення виставок поєднуються пізнавальні, творчі та практичні елементи. Наприклад, на «Виставці кактусів і фіалок» юні відвідувачі мають можливість ознайомитися з неймовірною кількістю різновидів та кольорів кімнатних рослин та отримати практичні навички по догляду за ними. Варто згадати і про «Виставку-конкурс іграшок-сувенірів», яка проходила з 25 листопада по 22 грудня 2020 р. та мала на меті

розвивати фантазію дитини, її характер, причетність до спільного процесу тощо. Крім того всі охочі мають можливість самостійно створити свою індивідуальну іграшку в різних матеріалів (тканина, солома, вовна, нитки та ін.). Тому, виставки Івано-Франківського краєзнавчого музею покликані формувати у дітей необхідні для життя компетенції: природознавчу, мовну, вчитися протягом життя тощо, що чітко корелюються з визначеними компетентностями Нової української школи [66; 6, с. 10–11].

Варто наголосити, що Нова українська школа по новому бачить не лише випускника, але і вчителя. Реформованій школі потрібен новий вчитель – лідер, який володіє загальнокультурною компетентністю, має змогу виробити та застосувати нові стратегії навчання в сучасних умовах культурного розмаїття, критично мислить, вміє використовувати соціокультурний потенціал для вироблення загальнокультурної грамотності учня. Івано-Франківський краєзнавчий музей підтримує зв'язок з вчителями, керівниками гуртків та викладачами, залучає їх до конференцій, круглих столів, майстер-класів, а також надає консультації щодо використання музейного матеріалу у навчальному процесі. Треба згадати про засідання творчої майстерні НУШ та Школи професійної адаптації вчителів історії у стінах музею 26 жовтня 2019 року. Даний захід був проведений для популяризації музейного закладу та вироблення навичок з використання музейних експонатів під час уроків історії. Таким чином, музей підтримує вчителя, допомагає йому розвиватися та здобувати нові практичні знання, адже Концепція НУШ хоче бачити креативного, наділеного компетентностями та вмотивованого педагога [6, с. 16; 73].

Отже, на сьогодні питання використання музейної педагогіки є надзвичайно актуальним. Саме музейна педагогіка виступає тим джерелом, яке формує всесторонньо розвинену, творчу, креативну особистість, яка в майбутньому зможе використати набуті знання та навички для вирішення життєвих ситуацій. Випускник школи чи закладу вищої освіти має оволодіти важливими для життя компетентностями, які формуються безпосередньо

засобами музейної педагогіки. Музейні працівники, вчителі, керівники гуртків та викладачі обирають нові техніки навчання для побудови якісного освітнього процесу. Івано-Франківський краєзнавчий музей всяко сприяє побудові НУШ та формуванню нового покоління дітей шляхом екскурсій, виставок, конкурсів, освітнім програмам «Освітній простір» та «Школа і музей – працюємо разом», тощо.

ВИСНОВКИ

Місто Івано-Франківськ – це великий промисловий і культурний центр Прикарпаття, розташований у мальовничій місцевості між двома ріками Бистриця Надвірнянська і Бистриця Солотвинська. Історія краю багата на події, які і сформували її сучасний вигляд. Доторкнутися до невичерпних джерел культури, мистецтва, духовності допоможуть заклади культури м. Івано-Франківська.

До таких закладів в першу чергу потрібно віднести Івано-Франківський краєзнавчий музей, який знаходиться в центрі міста та постає тією спорудою, яка знайомить гостей з природою, історією, звичаями та традиціями його жителів. Його історія сягає 1928 р. Саме в цей час мешканці міста відкрили перший музей який мав назву Покутський. З часом він перейменований у обласний історичний музей ім. 17 вересня (1939 р.). На той час у музеї налічувалося 6 тис. експонатів. Відвідувачі мали можливість відвідати три відділи: природи, історії та народного мистецтва. Експозиція музею знайомила гостей з чарівною природою, тваринним і рослинним світом, історією та предметами народного мистецтва.

Івано-Франківський краєзнавчий музей сучасного вигляду набув у 1957 р. після реставрації міської Ратуші. На сьогодні являється не тільки культурним закладом, але й позиціонує себе як культурно-освітній заклад, який встановлює комунікацію з широкою аудиторією.

Важливим завданням Івано-Франківського краєзнавчого музею як культурно-освітнього центру є ознайомлення молоді з матеріальною і духовною спадщиною народу, адже процеси модернізації шкільної історичної освіти в Україні спрямовані на формування активного громадянина, свідомої особистості, усебічно розвинутої людини.

Загальна освіченість та уміння творчо застосовувати свої знання є запорукою успішності в житті, коли людина здатна самостійно формувати власні думки на основі побаченого, зіставлення різних фактів і поглядів. Неоціненну допомогу в цьому надає вивчення історії, яка вчить мислити

розсудливо, критично, формує знання про минуле, сприяє виробленню певних компетентностей для розв'язання життєвих ситуацій.

Краєзнавчий матеріал музейного закладу володіє значним методичним потенціалом. Його використання полегшує засвоєння учнями наукових понять і закономірностей, є важливим засобом виховання і могутнім джерелом знань. Це найкраще унаочнення під час вивчення переважної більшості тем шкільного курсу історії. Завдяки його використанню активізується пізнавальна діяльність учнів, виховується любов до рідного краю. Історико-краєзнавчий матеріал сприяє глибокому і міцному засвоєнню учнями основних історичних знань, конкретизації і розкриттю наукових понять; зв'язує навчання історії з життям, трудовою діяльністю місцевого населення.

Уроки історії та факультативні і гурткові заняття, проведенні в музеї, вирізняються можливістю застосування великого арсеналу методів і прийомів, адже критерієм оцінювання навчальної діяльності учнів є уміння аналізувати та узагальнювати матеріал, самостійно здобувати знання, проводити пошуково-дослідницьку роботу. Це створює атмосферу зацікавленості, та небайдужості до матеріалу.

Краєзнавчий музей містить широку експозиційну та фондову бази, завдяки чому учні можуть отримати цілісні уявлення про певну епоху в історії.

Не менш важливим є безпосереднє й вільне спілкування музейних працівників з дітьми, яке повинно мати демократичний характер, відображати прагнення до комунікативної взаємодії та збагачення внутрішнього світу вихованців. Все це передбачає тісну співпрацю з учителем і керівником гуртка та застосування елементів педагогічної майстерності – культури мовлення, педагогічної техніки, педагогічної тактовності, методичної майстерності, різних педагогічних методів.

Музейна освіта може розумітися як просвітницька діяльність у музеї, що активно сприяє процесу виховання особистості. Її результати сприяють формуванню нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів та

підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям особистісно-орієнтованої освіти.

Також така співпраця музею з закладами освіти є фрагментом сучасних тенденцій розвитку освіти, що передбачає перехід до розвиваючої моделі навчання та діяльнісних форм організації навчального процесу. Кожна запропонована тема має значний виховний потенціал. Що сприяє розвитку патріотичних почуттів школярів, формуванню у них громадянських якостей та ключових життєвих компетентностей.

З 2017 р. музей працює у напрямку розвитку сучасної освіти та всяко сприяє виробленню у підростаючого покоління життєвих компетентностей. Відомими освітніми проєктами музею є «Музей та школа – працюємо разом» та «Освітній простір». Метою діяльності даних проєктів є вироблення у школярів практичних навиків, оскільки нова освіта бажає виховати активного громадянина, який вміє застосовувати набуті знання на практиці. Для виконання таких освітніх цілей музейна педагогіка виступає тою інноваційною ланкою, яка формує «нового» здобувача знань.

Тому науково – освітня діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею є важливою складовою у навчально-виховній діяльності учнів та виступає мотиватором на шляху здобуття знань, підносить нові форми навчання та робить його цікавим та пізнавальним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Спогади

1. Колодій О. Записка-спогад випускника Станіславської школи столярства, сницарства і токарства Колодія Олександра 1897 р. н. Лист зберігається в Івано-Франківському краєзнавчому музеї.

II. Газетно-журнальна періодика австрійського періоду

2. Из выставки Станиславской: Наше резбярство. *Господарь и промышленик*. Станиславов, 1879. Г. 1, ч. 3. С. 41–45.
3. Школа промислова в Станіславові. *Господарь и промышленик*. Станиславов, 1886. 16 липня. Ч. 1. С. 10.
4. Krajowy warsztat stolarski w Stanislawowie. *Kurier Stanislawski*. 1904. № 462. S. 1–2.

III. Нормативно-правові документи

5. Закон України «Про освіту» Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. С. 380.
6. Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. Ухвалено рішенням МОН 27.10.2016. 40 с.
7. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах (додаток до Наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641).
8. Постанови тимчасового управління від 2.XI.1939 року «Про організацію музею».
9. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 р. *Відомості ВР України*. 1995. № 25. С. 191.

IV. Поточний архів Івано-Франківського краєзнавчого музею

10. Журнали обліку відвідувачів 1945–1955рр. 59 с.
11. Журнал обліку виставок 2008–2018рр. 77 с.

12. Звіт директора Івано-Франківського краєзнавчого музею про виконання функціональних обов'язків та умов контракту за 2014–2018 роки. 28 с.
13. Звіт директора Івано-Франківського краєзнавчого музею про виконання функціональних обов'язків та умов контракту за 2019 рік. 29 с.
14. Матеріали опитування 1992 р. 44 с.

V. Монографії та статті

15. Арсенич П. З історії музеїв Галичини. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Вип.1 Коломия: Світ, 1993, С. 38–42.
16. Барановська Н. Експозиційна робота у діяльності музею. *Historical and cultural studies*. Львів : Нац. ун-т «Львів. Політехніка», 2015. Вип. 1, № 2. С. 13–17.
17. Гавдяк М. Із наших обласних музеїв. *Наша Батьківщина*. 1938. №4. С. 2–3.
18. Гаврилів Б., Арсенич П., Процак Р. Літопис Івано-Франківська (Станіслава): Історична хроніка міста з 1662 р. Івано-Франківськ, 1998. – 136 с.
19. Географічна характеристика Івано-Франківської області / Освіта.ua. Реферат. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/geograf/26084/>
20. Давидюк А. Музеї Івано-Франківська. *Новітня історія України. Галичина*. Вип. 2. К., 2006. С. 158–162.
21. Данилюк І.Ю. Експозиційна діяльність у Івано-Франківському краєзнавчому музеї. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 23. С. 97–104.
22. Дзюбак С.І. Музейні уроки та музейна методична робота учнів, як інноваційна методика навчально-виховного процесу на уроках історії. К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2018. – 172 с.
23. Історичні споруди Івано-Франківська: міська ратуша в світлі анонсованої владою реконструкції. *VERSII.IF.UA (новини Івано-Франківська та Івано-Франківської області ONLINE)*. Режим доступу:

<https://versii.if.ua/publikacii/istorichni-sporudi-ivano-frankivska-miska-ratusha-v-svitli-anonsovanoyi-vladoyu-rekonstruktsiyi/>

24. Исторична хроніка міста з 1662 року / Гаврилів Б., Арсенич П., Процак Р. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1998. — 136 с.
25. Каменюк І. Використання матеріалів музеїв у практиці викладання історії в школі / Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 5. : Музейна педагогіка. Теорія і практика. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2013. – 314 с.
26. Караманов О.В. Музей-школа-університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному «суспільстві знань». *Освіта та педагогічна освіта*. 2013. №4 (159). С. 44–50.
27. Караманов О. Взаємодія музею і школи у контексті демократичних освітніх перетворень (досвід України і Польщі). *Шлях Освіти*. 2009. №2. С. 19–23.
28. Коретчук О. Сакральна колекція періоду Галицько-Волинського князівства в експозиції Івано-Франківського Краєзнавчого музею. *Наукові записки Івано-Франківського Краєзнавчого музею*. 1999р. Вип. 4. С. 51–59.
29. Коваль А., Глинка О. Музей як простір для творчості. *Дошкільне виховання*. Львів, 2019. №5. С. 28–35.
30. Книга Пам'яті України. Івано-Франківська область: У 3-х томах. Львів, 1998–2003. 505 с.
31. Кропоткін В. Клад срібляних вещей VII века из с. Кринос в Поднестровье. *Acta archeological Carpathica*. 1971. Том XII. S. 66–71.
32. Кравець Г. Сучасні методи популяризації наукової та освітньої роботи в музейному просторі. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. 2001р. Вип. 5–6. С. 201–208.

33. Маланюк Т. Природно-Заповідний фонд Івано-Франківської області. *Джерела. Науково-методичний вісник*. 1999. №3(19) липень-вересень. С. 21–24.
34. Матійців Г. Відділ природи – важливе джерело формування екологічної культури молодших школярів. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. 2001 р. Вип. 5–6. С. 145–149.
35. Маслай Г. Ясінська Н. Роль музейної педагогіки в освітньому процесі / Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 5. : Музейна педагогіка. Теорія і практика. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2013. – С. 68-70
36. Мельник В. Церква Святого Духа в Рогатині / *Альбом / Автор – упорядник В.І.Мельник. Київ: «Мистецтво», 1991р. – 150 с.*
37. Молинь В. Станіслав як осередок українського національного життя Галичини другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2009. Вип. 6. С. 239–246.
38. Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. Вип.1. Коломия: Світ, 1993. 166 с.
39. Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. Вип. 7–8 / Інститут Народознавства НАН України. Івано-Франківський краєзнавчий музей. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. 174 с.
40. Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. Вип. 13–14 / Івано-Франківський краєзнавчий музей. Івано-Франківськ, 2015. 195 с.
41. Паньків М. Вступне слово до читача. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Вип.1, 1993. С. 3–9.
42. Паньків М. Намітки з історії Івано-Франківського краєзнавчого музею. *Наукові записки Краєзнавчого музею*. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2001. Вип. 5–6. С. 223–231.
43. Паньків М. Покутський музей в Станіславі (1928–1939 роки). *Наукові записки Краєзнавчого музею*. Вип. 3. Івано-Франківськ. 1998. С. 240–242.

44. Пам'ятки України: історія та культура. *Княжий Галич*. 2013. №6 (189). 72 с.
45. Паніотова В. Інтерактивні форми взаємодії з відвідувачем як сучасні тенденції розвитку музею. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. 2001 р. Вип. 5–6, С. 95–99.
46. Рега Н. Музей і відвідувач. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Вип. 2. Галич, 1993. С. 99–104.
47. Рега Н. Експозиція Івано-Франківського Краєзнавчого музею як джерело вивчення повсякденного життя міста Станіслава кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. 2001 р. Вип. 5–6. С. 162–165.
48. Рега Н. Музейна пропедевтика в системі виховання базової культури особистості. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Вип. 10–11, Івано-Франківськ, 2018. С. 91–95.
49. Савчук Н. Народна вишивка Покуття. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Вип. 2. 1993. С. 98–112.
50. Томенчук Б. Некрополі долітописного Галича. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Вип. 2. 1993. С. 3–15.
51. Томенчук Б. Дослідження дерев'яного храму – Ротонди на давньоруському городищі в Олешкові на Пруті. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*. Вип. 1. 1993. С. 9–29.
52. Українська Повстанська Армія: історія нескорених / Центр досліджень визвольного руху. Львів, 2011. 178 с.
53. Фіголь М. Мистецтво Стародавнього Галича. К: Мистецтво, 1997. 227 с.
54. Храбатин Н. Перший музей Станіслава. *Галицький кореспондент*. 2011. 21 травня.

VI. Матеріали конференцій

55. Головчанська У. Висвітлення історії Стародавнього Галича в експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею. *1100 років Галичу. Матеріали наукової конференції*. Івано-Франківськ, 1998. С. 31–34.

56. Культура і побут населення Прикарпаття. Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 27 квітня 2015 р.). Івано-Франківськ, 2016. 184 с.
57. Маєвська Н. Формування громадянської компетентності учнів на уроках історії. *Інтернет конференція «Формування громадянської компетентності учнів та вихованців дошкільних навчальних закладів»* / Відділ освіти Гайворонської РДА (25–26 січня 2016 р.). [Електронний ресурс].Режимдоступу:
http://gromadjangayvoron.blogspot.com/2016/01/blog-post_1.html
58. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. К., 2017. 132 с.
59. Музейна педагогіка в науковій освіті. Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. К.: Національний центр «Мала академія України», 2020. 311 с.
60. Прикарпаття в роки першої Світової війни (1914–1918). Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції з міжнародною участю (Івано-Франківськ, 24 грудня 2014 р.) / Івано-Франківський краєзнавчий музей. Івано-Франківськ, 2015. 310 с.
61. Пам'ятки Прикарпаття: стан збереження та популяризація. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 2 жовтня 2017 р.). Івано-Франківськ, 2018. 294 с.
62. Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ 14 травня 2018р.) / Івано-Франківський краєзнавчий музей. Івано-Франківськ, 2018. 321 с.
63. Традиційна культура Західного регіону в контексті культурної політики України: сучасний стан, проблеми, перспективи. Матеріали науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 20 травня 2019 р.) / Івано-Франківський краєзнавчий музей. Івано-Франківськ, 2019. 341 с.

64. Християнство – духовна основа українського народу (до 1030-річчя хрещення України-Руси). Матеріали науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 8 жовтня 2018 р.). Івано-Франківськ, 2018. 263 с.

VII. Буклети, путівники, довідкова інформація у соціальних мережах

65. Історія Івано-Франківська (до 1962 – Станіславів) [Електронний ресурс]..
Режим доступу: [www.mnk.if.ua.history](http://www.mnk.if.ua/history).
66. Все про музеї області на єдиному сайті [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.myseum.if.ua
67. Івано-Франківський краєзнавчий музей [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ifkm.if.ua>.
68. Музеї Прикарпаття [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.karpaty.info/ua/uk/if/fr/ivano-frankivsk/museums/>
69. Івано-Франківський краєзнавчий музей / Довідник Івано-Франківська [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://directory.frankivsk.today/rest/ivano-frankivskiy-krayeznavchiy-muzej/>
70. Івано-Франківський краєзнавчий музей / Управління культури Івано-Франківської обласної державної адміністрації. 2014. Буклет.
71. Івано-Франківський краєзнавчий музей: Путівник. Ужгород, 1972. С. 3–57.
72. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури України. [Електронний ресурс]. Івано-Франківська обл. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/REF0003546>
73. Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею [Електронний ресурс].. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>
74. Хома Параска Петрівна [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://wp-uk.wikideck.com>

VIII. Підручники та довідкова література

75. Гісем О.В. Мартинюк О.О. Підручник з історії України для 8 класу. Харків: Ранок, 2016. 278 с.
76. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Історія України (Рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків: Ранок, 2018. 218 с.
77. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Історія України (Рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків: Ранок, 2019. 288 с.
78. Календарно-тематичне планування з історії та суспільствознавчих дисциплін для 5–11 класів. Тернопіль, 2020 р. 39 с.
79. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів України+опис ключових змін. 5–11 класів. К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. 88 с.
80. Осташа С.З. Івано-Франківський краєзнавчий музей. *Енциклопедія сучасної України*: у 30 т. / ред. коп. І.М.Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії суч. України. К., 2003–2019. Т. 30. 872 с.
81. План-конспект уроку 10 клас «Створення та діяльність ОУН». Режим доступу: www.history.ua.com
82. Прикарпаття. Спадщина віків: пам'ятки природи, історії, культури, етнографії. Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії / ред. М. Кугутяк ; ПНУ ім. В. Стефаника. - Л. : Манускрипт – Львів, 2006. - 567с.
83. Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат : Каталог пам'яток історії та культури: у 2-х т. Т. 2 : Томенчук Б. Городища, замки, осередки солевидобутку, давні транскарпатські шляхи / Б. Томенчук, М. Кугутяк, П. Сіреджук та ін. – Івано- Франківськ : Манускрипт-Львів, 2011. 267 с.
84. Щупак І.Я., Піскарьова І.О., Бурлака О.В. Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс): підруч. Для 6 кл. закладів загальної середньої освіти. К.: УОВІЦ «Оріон», 2019. 224 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приміщення Івано-Франківського краєзнавчого музею (з 1957 року)

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Експозиція відділу історії Івано-Франківського краєзнавчого музею

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Експозиція розділу археології відділу історії

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Експозиція відділу народного мистецтва ІФКМ

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Експозиція відділу природи

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Експозиція відділу реставрації та іконографії

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

**Інноваційний освітній проєкт Івано-Франківського краєзнавчого музею
«Освітній простір» (2021 р.)**

Оснащення для проєкту «Освітній простір»

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Перегляд історико-документального фільму «Таємниці великих Українців. Андрей Шептицький» гуртківцями історико-краєзнавчого гуртка «Юні музесзнавці» Центру патріотичного виховання учнівської молоді ім. Степана Бандери, який діє на базі ліцею №16 Івано-Франківської міської ради (керівник гуртка – Дідик В. М.). 19 травня 2021 р.

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Афіша культурного проєкту «Селфі в музеї». 17 січня 2020 р.

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Театралізоване дійство «Театр мод Івано-Франківського краєзнавчого музею». 2019 р.

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Засідання творчої майстерні Нової Української Школи та Школи професійної адаптації вчителів історії у стінах музею. 26 жовтня 2019 р.

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Афіша – запрошення Івано-Франківського краєзнавчого музею «Школа юних екскурсоводів»

Департамент освіти і науки Івано-Франківської міської ради
 Івано-Франківський міський центр дитячої та юнацької

*Запрошуємо учнів
 6 – 9 класів
 на навчання в гуртку*

**«ШКОЛА ЮНИХ
 ЕКСКУРСОВОДІВ»**

Перше заняття відбудеться
16 вересня о 15.00 год.

*в Івано-Франківському краєзнавчому музеї
 (вул. Галицька 4а)*

Керівник гуртка – *Ірина Гавриш*
 Контактний номер телефону - 099 28 62 656

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

Музейна практика студентів II курсу спеціальності 032 «Історія та археологія» факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. 15 – 28 червня 2021 р.

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

**Майстер-клас з розпису на склі Тетяни Лабурак для учнів м.
Новояворівськ Львівської обл. 08 квітня 2019 р.**

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>

**Майстер – клас з виготовлення ткацьких виробів майстрині Марії
Василящук у рамках виставки «Реміснича палітра Прикарпаття». 30
жовтня 2018 р.**

Джерело: Фейсбук-сторінка Івано-Франківського Краєзнавчого музею. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ifkmMuseum/>